

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет географії, туризму та історії
Кафедра соціології та масових комунікацій

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри _____ Ірина Грабовець

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2025 р.

**МІГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ШАНСИ І
РИЗИКИ**

Кваліфікаційна робота
студентки IV курсу групи СМК-21
ступінь вищої освіти «бакалавр»
спеціальності 054 «Соціологія»
Піковець Анни Олександрівни

Керівник: доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології та масових комунікацій
Калашнікова Людмила Володимирівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

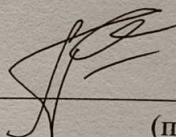
Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Гіковець Анна Олександрівна,
розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного
університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна
робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації,
фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під
час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших
авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного
плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного
педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі
виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності
робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЇ В МЕЖАХ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ	6
1.1. Зміст поняття міграції та загальна характеристика її детермінант і різновидів	6
1.2. Зарубіжний та вітчизняний досвід вивчення міграції: узагальнення наукових підходів	13
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА УЧАСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	20
2.1. Молодь як соціально-демографічна група: огляд основних аспектів та проблем функціонування	20
2.2. Вплив війни на міграційні наміри та дії української молоді	24
Висновки до другого розділу	30
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ШАНСІВ І РИЗИКІВ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	32
3.1. Аналіз досвіду зовнішньої вимушеної міграції української молоді .	32
3.2. Рекомендації щодо зміни міграційної політики і можливості повернення молоді	38
Висновки до третього розділу	39
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Актуальність теми. Внаслідок російсько-української війни масштабувалася вимушена міграція українців, особливо серед молоді, йдеться про переміщення як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. За оцінками демографів та соціологів обсяги людських втрат є сьогодні надкритичними для України, відтак вони детермінують загострення соціальних проблем, тиражуючи небезпеки та соціальні ризики щодо можливості повноцінного повоєнного відновлення країни, як у демографічному, так і соціально-економічному аспектах. З урахуванням наявних довоєнних тенденцій трудової й освітньої добровільної міграції молодих українців, слід наголошувати на формуванні міграційних мереж, лояльності законодавства країн-реципієнтів, які зацікавлені в українських високоосвічених та кваліфікованих фахівцях. З іншого боку, зростання обсягів молодіжної воєнної міграції внаслідок небезпек, загроз і ризиків війни (постійні обстріли, руйнування інфраструктури, блекауту, відсутність газу- та водопостачання, неможливість отримання якісних освітніх, медичних послуг тощо), а також наявних страхів щодо можливої мобілізації серед чоловічої половини населення, ще більшою мірою ускладнили ситуацію і спонукати до укріплення мотивації повернення до України.

Відтак, особливої актуальності набуває з'ясування не лише провідних причин молодіжної міграції, а й чинників, що її посилюють, зокрема пов'язаних з адаптацією та інтеграцією у приймаючому соціумі за місцем теперішнього перебування, що вкрай важливо для розробки програм соціальної підтримки у межах молодіжної політики задля збереження молоді та подальшого використання її потенціалу для безпечного функціонування і розвитку України.

Стан розробки наукової проблеми. Вітчизняний науковий доробок у галузі соціології міграції налічує велику кількість робіт. Зокрема, загальним питанням міграції присвячені роботи І. Майданік [20], О. Малиновської [21; 22], О. Сидорчук, О. Панькової [29], натомість А. Новіченко [25], О. Ровенчак

[28], К. Тарасенко [33] здійснили спроби уточнення змісту поняття «міграція» та систематизації наукових підходів до її вивчення. У той же час, як С. Западнюк [13], О. Зелінська [14], О. Краузе [18], О. Пилипченко [26], В. Токар, З. Гбур [34], визначали специфіку й детермінанти внутрішньої та зовнішньої міграції, в умовах війни зміни тенденцій міграції аналізували С. Батиченко, Л. Мельник, С. Уліганець, Н. Левінськова [2], Д. Дрбохлава, М. Ярошевич [11]. Проблемам міграції серед молоді та державної молодіжної міграційної політики присвячені роботи М. Біль, О. Мазонюк, Н. Попадинця [3], О. Блинової [4], І. Майданік [20], О. Мульска, І. Баранюк [24; 25], А. Якубова [37] та ін. Попри наявні дослідження, нинішня ситуація потребує глибокого соціологічного обстеження активізації міграційної мобільності української молоді та розробки практичних рекомендації щодо удосконалення механізмів державної молодіжної політики у сфері врегулювання питань міграції.

Виходячи із актуальності та стану розробки наукової проблеми, **метою даної кваліфікаційної роботи** є з'ясувати основні ризики молодіжної міграції, а також шанси мінімізації їх наслідків в умовах російсько-української війни.

Об'єктом дослідження є міграція української молоді як соціальне явище, **предметом** – ризики, пов'язані з молодіжної міграцією в умовах війни, та можливі шанси мінімізації їх наслідків.

Досягнення мети зумовило постановку і вирішення таких взаємопов'язаних **завдань дослідження**:

- 1) здійснити концептуалізацію поняття «міграція» та подати загальну характеристика її детермінант й різновидів;
- 2) систематизувати методологічні підходи до вивчення міграції у зарубіжний та вітчизняний науковій літературі;
- 3) окреслити провідні риси та проблеми функціонування молоді як соціально-демографічної групи;
- 4) визначити характер й інтенсивність впливу подій війни на української молоді та її міграційні наміри та дії;

5) здійснити вторинний аналіз результатів загальноукраїнських емпіричних соціологічних досліджень щодо ризиків молодіжної міграції та їх наслідків, як для молоді, так і для України в цілому;

6) розробити програму авторського дослідження, провести та узагальнити його результати;

7) розробити рекомендації щодо поліпшення ситуації у сфері державної молодіжної політики і повернення молоді, що мігрувала за межі країни.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань було використано такі загальнонаукові методи дослідження, як вивчення наукової літератури з проблеми дослідження, аналіз, узагальнення, порівняння, а також спеціальні соціологічні методи – вторинний аналіз даних та глибинне інтерв'ю.

Теоретична значущість роботи полягає у збагаченні теоретичних знань у галузі соціології міграції, зокрема стосовно зміни детермінант молодіжної міграції до та у період війни. Результати даної кваліфікаційної роботи можуть бути використані у навчальному процесі для викладання дисциплін «Соціологія молоді», «Соціологія міграції». **Практична значущість** визначається можливістю формулювання практичних порад щодо удосконалення міграційних політик та можливих державних програм, які можуть допомогти повернути молодь в Україну, а також унормувати соціально-демографічне середовище, тим самим сприяючи потенційну відновленню демографії країни, підвищуючи обсяг кваліфікованої робочої сили з Європейською освітою.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 40 сторінок. Робота містить 1 таблицю, 8 рисунків, 3 додатки. Список джерел налічує 43 найменування.

Апробація результатів. Основні положення роботи були апробовані на VIII міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційне суспільство і Природа: вектори взаємовпливу» (21-22 листопада 2024 р., м. Кривий Ріг).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЇ В МЕЖАХ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

1.1. Зміст поняття міграції та загальна характеристика її детермінант і різновидів

XXI ст. справедливо можна назвати епохою глобалізації, яка принесла з собою велику кількість можливостей та нових викликів. Провідним серед них є міграція, адже її вважають однією з найгостріших проблем сучасності. Це соціальне явище не є новим для людства, але під впливом глобалізації суттєво зросли її масштаби, змінилися основні причини і чинники, що спонукають мігрантів до прийняття рішення покинути місце свого постійного проживання у пошуках кращого життя. Найбільш мобільною соціальною групою є люди віком до 35 років. Тож, науковці задля врегулювання міграційних процесів прагнуть дати відповіді на низку ключових питань: які причини насправді спонукають молодих людей до переміщень, що саме їх приваблює поза межами країни постійного проживання, чого вони прагнуть, які їх життєві плани, чим занепокоєні на новому місці, чи мають бажання повернутися назад і за яких умов? Та все ж, для початку варто з'ясувати, що саме являє собою соціальне явище міграції та чим особливі різновиди його прояву.

У межах офіційних документів та наукових публікацій існують різні трактування міграції як соціального явища, проте усі вони мають спільну основу. Міжнародна організація міграції (International Organisation for Migration) визначає міграцію як «переміщення людей з місця їхнього постійного проживання через міжнародний кордон або в межах держави до нового місця проживання» [41]. Ю. Шемшученко зазначає, що є в офіційних юридичних документах міграцію визначається як переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни або з однієї країни в іншу

зі зміною назавжди чи на тривалий час постійного, місця проживання або з регулярним поверненням до нього [35].

У межах соціології В. Євтух трактує термін «міграція» як «процес переселення, територіального переміщення населення, пов'язане зі зміною місця проживання з обов'язковим перетином адміністративних або державних кордонів» [12]. Натомість О. Малиновська у виданні історичної енциклопедії розмежовує внутрішню і зовнішню міграцію, де першу визначає як це процес переселення або переміщення мешканців країни, яке пов'язане зі зміною місця проживання в межах цієї країни [21], а другу – переміщення з однієї країни в іншу, для постійного або тимчасового проживання [22]. О. Ровенчак тлумачить міграцію як перетин адміністративного кордону, незалежно від бажання осіб, що переміщуються, напряму їх просторового руху, кількості країни виїзду та в'їзду, присутності/відсутності законних підстав, що може вести за собою зміну постійного місця проживання. Відтак, це визначення поєднують поняття еміграції та імміграції [28].

У всіх проаналізованих визначеннях наявні наступні спільні ключові риси:

- ✓ міграція передбачає переміщення осіб або груп осіб з одного місця в інше;
- ✓ міграція часто призводить до зміни постійного або довгострокового місця постійного проживання/перебування;
- ✓ міграція може відбуватися в межах країни або між країнами;
- ✓ міграція може бути добровільною або вимушеною;
- ✓ на міграцію впливають особисті, економічні, соціальні, правові фактори та інші чинники.

Останній пункт особливо цікавий, адже саме він є основою визначення особливостей прояву різновидів міграції, складають пласт надзвичайно важливої інформації для великого діапазону соціогуманітарних наук, які обіймаються проблемами міграції та її наслідками, а також є невід'ємною частиною формування стратегій захисту та розвитку власних держав, для країн

донорів та реципієнтів.

Обсяг наявних чинників, що спонукають людей до переміщень насправді є майже неосяжним, не беручи до уваги їх комбінації. Проте, ми поділяємо позицію науковців на чолі з О. Пищуліною, які спільно з фахівцями Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, систематизувати і виокремили наступні їх групи:

- *природно-кліматичні* – вплив навколишнього середовища здійснює опосередкований вплив, ролі природного фактора слабшають внаслідок зростання рівня соціально-економічного розвитку. Необхідність акліматизації впливає на стан здоров'я, а в сприятливих для проживання природно-кліматичних умовах створюються передумови для притока населення;

- *екологічні* – несприятливі екологічні умови, техногенні та екологічні катастрофи посилюють відтік населення;

- *економічні* – територіальні відмінності в структурі економіки, можливості зайнятості, рівень номінальної та реальної заробітної плати, житлові умови тощо визначають напрями переміщень – економічно благополучні регіони приваблюють населення, а економічно неблагополучні – навпаки виштовхують, спонукаючи до пошуків кращих умов життя;

- *демографічні* – територіально-поселенські відмінності щодо кількості й структури населення за статтю, віком, шлюбно-сімейним станом, рівнем народжуваності та смертності тощо є причинами можливих переміщень;

- *етнічні* – вплив національних традицій, звичаїв, специфіки матеріальної та духовної культури різних народів на структуру і напрями добровільних/вимушених переміщень;

- *соціально-психологічні* – різниця у рівнях життя та добробуту, адже країни з вищим рівнем доходів є країнами-реципієнтами, країни з низькими доходами – донорами.

- *правові* – посилення правових норм знижує міграційну рухомість населення, натомість їх послаблення сприяє посиленню переміщень;

- *політичні* – зміни політичного режиму, репресії за політичними мотивами сприяють міграції населення;
- *військові* – насильство, громадянські війни, військові конфлікти стимулюють вимушені переміщення [6].

Ці групи чинників можуть бути деталізовані й уточнені. Так, наявні природно-кліматичні зони спричиняють безліч проблем, які змушують людей покидати місця їх постійного проживання. Підвищення рівня моря, посухи, нестача води та ін. – все це сприяє переміщенню людей. Прогнози дослідників вказують на те, що до 2050 р. кількість людей, які будуть шукати притулку через зміну клімату, може становити від 25 млн до 1 млрд осіб [15, с. 42-44].

З іншого боку, забруднення води, повітря та часом навіть продуктів харчування є критичними проблемами, що спонукають людей, особливо тих, хто має проблеми зі здоров'ям, до переїзду з міської місцевості до сільської або заміської, адже проживання поблизу великих промислових об'єктів може не просто погіршувати умови життя, а навіть робити їх життєво-небезпечними. Яскравим прикладом таких переміщень в Україні є виселення частини населення Чернігівської та Київської областей після екологічної катастрофи на Чорнобильській АЕС, що відбулась 26 квітня 1986 р., утворивши 30-кілометрову зону відчуження. Іншим прикладом є екстрена евакуація українського населення після підриву російськими загарбниками Каховської ГЕС 6 червня 2023 р. Пошкодження цього об'єкту інфраструктури призвело до катастрофічних наслідків не тільки для найближчих поселень, а й України в цілому та інших країн Чорноморського регіону.

Економічні чинники посідають перше місце з-поміж інших за популярністю, оскільки найбільша кількість мігрантів були підштовхнуті до переїзду через безробіття, низький рівень заробітної плати. Саме економічні мігранти є взаємовигідними як для країн-донорів, так і для країн-реципієнтів. Перші отримують вигоду за рахунок омолодження робочої сили та підтримки галузей з посиленою трудовою діяльністю, натомість другі – від грошових

переказів, які одержують сім'ї мігрантів, інвестицій та підвищення кваліфікації робочого класу, що повертається згодом. Проте не виключені й негативні наслідки, зокрема країна-донор втрачає робочу силу, коштів від грошових переказів мігрантів на покриття цих наслідків недостатньо, а країна-реципієнт зіштовхується з проблемами адаптації та інтеграції мігрантів, необхідністю узаконення їх статусу, вирішення конфліктів із корінним населенням на тлі конкуренції [29].

Не менш важливими у визначенні міграційних моделей є й демографічні чинники, що включають чисельність населення, темпи зростання та віковий розподіл. Чим вищими є показники народжуваності, тим більшою є кількість молодих людей як потенціалу для міграції. Молодіжна міграція часто зумовлена прагненням отримати освіту і кращі можливості для працевлаштування, при цьому певну роль відіграють також гендерний дисбаланс і погані економічні перспективи в рідній країні. Міграція найбільш поширена серед осіб працездатного віку і зменшується на більш пізніх етапах життя. Склад сім'ї, наявність дітей або літніх людей на утриманні, також впливає на структуру міграції. Приймаючі країни з низьким рівнем народжуваності та смертності, що свідчить про старіння населення, як правило, запроваджують привабливу міграційну політику [11; 17; 26].

На відміну від інших груп чинників, етнічні фактори міграції часто-густо пов'язані з прагненням зберегти культурну ідентичність, уникнути дискримінації або створити сприятливі умови для розвитку своєї етнічної групи. Йдеться про можливість втечі від етнічних конфліктів, переслідувань, прагнення возз'єднатися зі своєю етнічною громадою в іншій країні. Після другої світової війни, а згодом розпаду СРСР у 1991 р. такі переміщення сприяли формуванню етнічних діаспор вихідців союзних республік в США, Ізраїлі, країнах ЄС. Аналогічні тенденції спостерігаються наразі через виїзд росіян і українців внаслідок російсько-української війни.

Соціально-психологічні прагнення мігрантів часто пов'язані з бажаннями підвищити якість життя, досягти більш сприятливих умов для самореалізації

або уникнути несприятливих обставин, таких як соціальний дисбаланс, відсутність надії або обмеженість перспектив на батьківщині. Міграція може бути мотивована пошуками більш сприятливих умов для виховання дітей, доступом до кращих освітніх та медичних послуг або бажанням розпочати нові починання та дослідити свої перспективи. Роль соціальних зв'язків, на нашу думку, також є важливим фактором в даному контексті, оскільки досвід родичів або друзів, які вже мігрували, може слугувати джерелом натхнення для потенційного мігранта, щоб наслідувати їхній приклад. Такі міграції часто залежать від особистих мотивацій, рішень, можливостей та емоційного стану конкретної людини [11; 29].

На думку аналітиків часто основними причинами міжнародної міграції поряд з економічними та демографічними, виступають правові й політичні, адже міграційна політика приймаючих країн слугує фільтром, через який ці чинники проходять. Запровадження нижчих міграційних квот, акцент на примусових заходах та бар'єрах на шляху інтеграції мігрантів зменшують очікувані вигоди від переміщень та збільшують очікувані витрати, що відлякує частину з них і змушує обирати інші напрямки руху. Вплив державних міграційних політик є багатограним і визначається інтересами різних суспільних груп, роллю політичних інститутів та міжнародними впливами. Зокрема, йдеться про зацікавленість власників бізнесу, які шукають дешеву робочу силу, та профспілок, що відбивають інтереси робітників з числа корінних жителів [42].

Воєнні міграції детерміновані наявними збройними конфліктами або політичною нестабільністю, що спонукає людей до вимушених переміщень у пошуках притулку і безпеки. Тривалі громадянські війни або вторгнення, здатні спричинити спустошення цілих регіонів, руйнування інфраструктури, знищення засобів до існування і створення небезпечних умов для життя. Яскравим прикладом є сучасна Україна. Велика кількість міст на лінії фронту знаходяться в екстремому стані чи знищені повністю. Щоденні авіаудари по всій країні роблять всю територію потенційно небезпечною для проживання,

відповідно мотивуючи населення до внутрішньої або зовнішньої міграції. Крім того, мобілізаційні дії уряду також призводять до міграції [26].

Щодо різновидів прояву міграції, то звичайно, найбільш поширеним є підхід, який розмежовує зовнішні та внутрішні переміщення, проте поряд з ними існують й інші прояви, такі як:

1. За тривалістю переміщення поділяють безповоротні (постійні) і поворотні (коротко, середньо та довгострокові). Останні можуть бути епізодичними, що відбуватися в будь-який момент часу та мають різні спрямування, та маятникові, які відбуваються з певною періодичністю у часі в одному і тому ж напрямку, або ж їх ще називають сезонними.

2. За правовим статусом можна відзначити легальні (законні), напівлегальні та нелегальні (незаконні) міграції, що відповідно означають перетин кордону на законних підставах чи незаконне місцезнаходженням на території іншої країни.

3. За добровільністю міграції діляться на добровільну, примусову, що може бути наслідком позбавлення людини права вибору в цьому питанні, та вимушену, яка, хоч і залишає людині право вибору, все одно відбувається через загрозливі для життя обставини.

4. За способом реалізації виокремлюють стихійну, що відбувається без належної підготовки, організовану та ланцюгову міграції, що, зазвичай, відбувається за участі родичів або знайомих, які самі пройшли міграційний процес й готові надати свою допомогу.

5. За кількістю мігрантів можна виокремити осібну, сімейну та групову, яка охоплює людей, можливо не пов'язаних між собою юридично, але є мешканцями певного населеного пункту.

6. За цілями і причинами переміщень виділяють релігійні, освітні, трудові, екологічні, воєнні, туристичні міграції тощо [28, с. 130].

Узагальнюючи, зауважимо, що міграція це дуже складний процес, для аналізу якого, дослідникам доводиться узагальнювати велику кількість факторів впливу та процесів, що її супроводжують. Отримана інформація

необхідна для розробки і реалізації практичних кроків у політичних, культурних, демографічних секторах державної політики.

1.2. Зарубіжний та вітчизняний досвід вивчення міграції: узагальнення наукових підходів

У межах соціології міграції існує низка теоретичних підходів, у межах яких їх автори акцентовано вивчають окремі складові й характеристики міграції як соціального явища. Однією з найперших з-поміж них є класична концепція факторів міграції Е. Лі, який запропонував теоретичну схему аналізу кількісно-якісних характеристик потоків й контрпотоків мігрантів, виокремлених відповідно до провідних причин переміщень та їх комбінацій [35]. Проблемою цього підходу є узагальнення лише раціональних передумов просторових переміщень (лояльна міграційна політика країни-реципієнта, відсутність чітких правил в'їзду-виїзду), які не підпорядковуються індивідуальному контролю.

Прибічники структурного функціоналізму (Дж. Мінсер, Дж. Тейлор [27]) акцентують увагу на міграції як соціальному явищі, що зумовлене суто економічними чинниками, вважаючи країнами-донорами малорозвинені держави з низьким рівнем економічного розвитку. Теорія міграційних систем (М. Крітц, Л. Лім [34]) наголошує на необхідності вивчення груп країн, які пов'язані між собою стійкими міграційними зв'язками на тлі соціальних, культурних, економічних, геополітичних спорідненостей, що доповнюються міцними товарними і фінансовими потоками, до прикладу, як Україна та Польща.

Представники чиказької соціологічної школи на чолі з Г. Беккером у межах теорії людського капіталу в якості провідної детермінанти міграції розглядали бажання людини інвестувати у власне майбутнє, нехтуючи комфортом стабільного місця проживання заради вищої заробітної плати чи професійного визнання [25]. Натомість С. Кастелс і М. Ніколінакос,

розвиваючи ідеї теорії історичного структуралізму, зауважують, що міграція є системою у рамках індивідуалістичної картини світу, адже рішення конкретної людини про переїзд чи повернення є наслідком впливу лише зовнішніх обставин переважно соціального або ж економічного характеру [35].

Теорія раціонального вибору О. Старка пояснює міграцію з позиції не індивідуального, а саме групового вибору взаємозалежних людей (родини, етнічної спільноти, територіально-поселенської групи тощо), які спільно приймають рішення щодо переміщення, акцентуючи увагу на вигодах і невдачах, обираючи тим самим найвигідніший варіант [8]. Д. Массея запропонував теорію міграційних мереж, яка має на меті аналізувати структуру розселення мігрантів та характер взаємовідносин між ними, тим самим пояснюючи механізми інституціоналізації зовнішньої міжнародної міграції [18]. Зокрема йдеться про психологічну та соціально-практичну підтримку з боку співвітчизників, які вже перебувають у країні-реципієнті, а саме організацію тимчасового прихистку на новому місці, допомогу у розселенні, оформленні документів, консультативну допомогу тощо.

З-поміж сучасних прикладних досліджень міграції наймасштабнішим є дослідження «World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies», що було проведено за ініціативи Світового банку [39]. У своєму звіті його автори зазначають, що явище глобальної міграції, яке на час проведення даного дослідження охоплювало майже 184 млн осіб, акцентовано визначали вплив таких факторів, як зміна клімату, етнічно-національні й політичні конфлікти, демографічні зрушення та нерівність доходів на їх наміри щодо переміщення. Означені мотиви були структуровані у вигляді матриці, де аналітики Світового банку продемонстрували узгодженість між наявними потребами країн призначення і відповідними навичками мігрантів та їх мотивів щодо переміщення.

Аналізуючи отримані результати, автори зазначили, що політика країн-донорів та країн-реципієнтів має бути спрямована на максимізацію переваг мобільності населення. Прогнозування тенденцій міграційних процесів

повинно враховувати три групи ключових невизначеностей, пов'язаних з демографічними зрушеннями, змінами клімату, конфліктами та вразливостями. Так, було означено, що зниження рівня народжуваності в країнах з високим і середнім рівнем доходу призводить до скорочення населення працездатного віку і збільшення попиту на мігрантів. Тоді як країни з низьким рівнем доходу та молодим населенням можуть стати важливими джерелами робочої сили, якщо їхній людський капітал відповідатиме глобальним потребам. З іншого боку, зміни клімату призведуть до активізації переміщень 40 % населення світу, яке проживає у високо вразливих регіонах. Відтак, автори стверджують, що провадження проактивної політики пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них є вкрай необхідним. Також важливо наголошувати на насильстві, яке триває в таких регіонах, як Україна та Близький Схід, адже ці чинники сприяють масштабуванню міграції [39, с. 92-98].

Інше дослідження, представлене Організацією економічного співробітництва та розвитку (OEDE – Organisation for Economic Co-operation and Development), зосереджує увагу на безпрецедентному зростанні міграційних потоків у 2022 р., адже кількість постійних мігрантів перевищило 6 млн осіб, без урахування українських біженців. Дослідники пояснюють цей рекордний приплив зростанням гуманітарної та трудової міграції, включаючи возз'єднання сімей. Крім того, вони зазначають, що тимчасова трудова міграція, також суттєво зросла, а кількість іноземних студентів вперше наблизилася до 2 млн осіб у країнах, де функціонують системи міжнародного освітнього обміну.

В дослідженні також повідомляється про те, що ситуація на ринку праці для іммігрантів суттєво покращилася у 2022 р. Автори наголошують на тому, що це покращення було більш помітним серед мігрантів-жінок, що призвело до скорочення гендерних диспропорцій у багатьох країнах. Також, описується, що у контексті нестачі робочої сили деякі країни були змушені внести зміни до своєї імміграційної політики або збільшити відповідні квоти. Також було впроваджено нові підходи прийняття до країни, такі як приватне спонсорство та

прийняття на основі роботи/освіти. Підкреслюється, що потік українських біженців суттєво вплинув на поточну інтеграційну політику [40].

Щодо вітчизняного досвіду вивчення міграції, означимо, що продовжуючи ідеї Д. Массея, О. Малиновська оптимістично наголошує, що у контексті модернізації, міграція є результатом розвитку [21]. У суспільствах, які здатні до саморозвитку, міграційна мобільність сприяє підвищенню рівня кваліфікації працівників, які, навчившись нового, по поверненні додому запроваджують інноваційний досвід, маючи тим самим великий модернізаційний потенціал. З іншого боку, така міграція вимагає від держави розробки механізмів повернення тимчасово переміщених громадян.

Поділяючи міркування О. Малиновської, О. Астахова вивчала досвід США, Ізраїлю, Японії та країн ЄС, які використовують імміграцію як стратегічний інструмент для залучення кваліфікованих працівників та сприяння економічному розвитку. Наголошуючи, що Україна функціонує як країна-донор, оскільки значна кількість її громадян працевлаштовувалось за кордоном, часто нелегально, що детермінувало суттєве зменшення кількості кваліфікованих фахівців. Також вона описала наслідки цієї ситуації, що проявилися у вигляді соціальних криз, підвищеному рівні розлучень та, відповідно, великій кількості дітей, які ростуть без батьківського нагляду. Серед супутніх економічних ризиків, О. Астахова виокремила такі, як дефіцит робочої сили та конкуренцію з імпортними товарами. Крім того, констатувала, що фінансові надходження від мігрантів не забезпечують адекватного реагування на довгострокові наслідки цього явища, а навпаки провокує зниження заробітної плати місцевого населення та підвищення соціальної напруженості. Як резюме, О. Астахова зазначає, що наслідки міграції виходять за межі суто економічних міркувань, охоплюючи демографію, культуру та політичну стабільність, тому вона пропонує зосередити державну політику України на технологічній модернізації, розширенні освітніх можливостей та оптимізації ринку праці, задля утримання населення, що прагне виїхати на межі України, зокрема молодь [1].

О. Ровенчак розвиває ідеї інтегративної теорії міграції, наголошуючи, що соціологія повинна вивчати міграцію як процес соціальної взаємодії переміщених осіб між собою, з іншими представниками соціального оточення, соціальними організаціями, інституціями з огляду на зміни, які вона спричиняє на усіх рівнях цієї взаємодії (макро-, мезо, мікро-) [28].

На відміну від індивідуалістичних пояснень міграції, етносоціологічна теорія Ю. Арутюнян, Л. Дробижевої акцентує увагу на соціальному контексті, стверджуючи, що міграційна поведінка формується під впливом референтних груп, на які мігранти прагнуть бути схожими [35]. Цей підхід розглядає культуру як колективну стратегію адаптації та пропонує, на думку його авторів, більш глибоке розуміння міграції, що базується на народних звичаях.

Концепція просторової самоорганізації населення, запропонована І. Прибитковою, стверджує, що люди змінюють місце проживання, орієнтуючись на розподіл життєвих благ у соціальному просторі, де кожна територія має свій набір можливостей щодо освіти, житла, відпочинку, спілкування, вільного часу, економічної безпеки та політичних свобод [20].

О. Зелінська вивчала історичні передумови нинішньої міграційної ситуації в Україні як країни-експортера робочої сили. Для того, щоб розв'язати ці проблеми та інтегруватися у світовий ринок праці, вона пропонує Україні здійснити комплексні освітні реформи, запровадити прозору міграційну політику, стимулювати малий бізнес та інвестиції. Також вона вважає, що міжнародні угоди та співпраця з ключовими економічними партнерами, такими як ЄС, мають вирішальне значення для мінімізації негативних наслідків нелегальної міграції. Загалом, її думка ґрунтується на тому, що досягнення балансу між перевагами та недоліками трудової міграції залежить від гармонізації внутрішніх реформ зі світовими тенденціями та активної участі в міжнародних ініціативах [14].

Питанням міграції українців в умовах війни присвячені роботи О. Пищуліної, Т. Марцінковської, Д. Добровольського, В. Юрчишина, які розглядали явище довоєнної та воєнної міграції, приділяючи особливу увагу її

специфіці з огляду на склад мігрантів та умови перебування в країнах-реципієнтах. Обговорюючи процеси фемінізації міграції, автори аналізують різні її форми, включаючи трудову, шлюбну та академічну [6].

Аналізу тенденцій довоєнної української міграції присвячено проєкт «Моніторинг української міграції: вимушена і трудова мобільність» (2015-2016). Його автори – Д. Дрбохлава, М. Ярошевич розглядають різні аспекти міграції українців, включаючи історичний контекст, сучасні тенденції та вплив на такі країни ЄС, як Польща, Чехія та Словаччина. Автори наголошують, що з огляду на зміни безпекової ситуації в Україні, починаючи з 2014 р., відбулася трансформація міграційних моделей, зовнішнім чинником змін стала міграційна криза в ЄС. Дослідження зосереджується безпосередньо на економічних мотивах української міграції, демонструючи, що значна частина мігрантів переїжджає на заробітки, незважаючи на війну, що триває. Також розглядаються настрої мігрантів і проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи. Узагальнюючи міграційний досвід, автори зауважують, що міграційні процеси є складними і потребують адаптації української та європейської політики для ефективного управління ними [11].

Висновки до першого розділу

Міграція, без сумніву, є одним з найскладніших і найпоширеніших явищ ХХІ ст., що формує економіку, суспільство і політичні ландшафти у всьому світі. Дослідження показують, що міграція зумовлена багатьма факторами, серед яких економічна нерівність, політична нестабільність, збройні конфлікти, демографічні зрушення та зміни клімату. Міграція створює як можливості, так і виклики для країн походження та країн призначення.

Багатогранність першопричини і чинників, що детермінують появу і поширення міграції, визначають різновиди її прояву, які можна класифікувати за тривалістю переміщень, правовим статусом, добровільністю, способом,

кількістю мігрантів, цілями і причинами мобільності. З-поміж соціологічних підходів до вивчення міграції виокремлюють класичну концепцію факторів Е. Лі, теорію структурного функціоналізму Дж. Мінсера і Дж. Тейлора, міграційних систем М. Крітца та Л. Ліма, людського капіталу Г. Беккера, історичного структуралізму С. Кастелса і М. Ніколінакоса, раціонального вибору О. Старка, міграційних мереж Д. Массея та ін.

Вітчизняні науковці (О. Астахова, О. Малиновська, О. Ровенчак, І. Прибиткова, О. Пищуліна, Т. Марцінковська, Д. Добровольський, В. Юрчишин) підкреслюють ключову роль України як експортера робочої сили. Вони переконливо висвітлили довгострокові соціально-економічні наслідки еміграції, наголосивши на критичних проблемах відтоку мізків та викривлень на ринку праці. Їхні дослідження чітко показують, що для пом'якшення негативних наслідків і використання потенційних переваг міграції, необхідні структурні реформи, покращення освіти та міжнародна співпраця, до чого Україна наразі поступово рухається.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА УЧАСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Молодь як соціально-демографічна група: огляд основних аспектів та проблем функціонування

Молодь як соціально-демографічна група є важливою складовою суспільства, що відіграє ключову роль у формуванні майбутнього держави. Вона характеризується не лише віковими межами, але й специфічними соціальними рисами, такими як прагнення до самореалізації, активне залучення до процесів змін, інноваційність мислення та відкритість до нових ідей. Саме молодь найчастіше виступає ініціатором суспільних трансформацій, тому питання вивчення її особливостей є актуальним саме у сучасних умовах.

У соціології молодь розглядається як окрема соціально-демографічна група, яка перебуває на етапі переходу від дитинства до дорослого життя. У цей період відбувається формування світогляду, моральних цінностей, соціальних ролей та професійного самовизначення. На думку О. Каретної, молоді люди сьогодні стикаються з багатьма викликами, такими як інтеграція у ринок праці, доступ до якісної освіти, соціальне визнання, забезпечення житлом та самостійне ведення побуту. Водночас саме в цьому віці молодь найактивніше бере участь у волонтерських ініціативах, соціальних і політичних рухах [16].

За визначенням Організації Об'єднаних Націй, молодь – особи віком від 15 до 24 років. Натомість згідно із законодавчими положеннями України, вікові межі цієї соціально-демографічної групи визначаються як 14-34 роки [32].

Проблеми функціонування сучасної молоді нерозривно пов'язані з суспільними умовами, в яких вона живе. Соціальні, економічні та політичні чинники впливають на можливості для реалізації її потенціалу. Особливої уваги потребує проблема молодіжного безробіття, низького рівня політичної

культури, еміграції та дезорієнтації щодо життєвих орієнтирів. Сучасні трансформації, спричинені глобалізаційними процесами, цифровізацією та війною в Україні, значно ускладнюють умови входження молоді у доросле життя, а відтак детермінують масштабування проблем їх функціонування. З-поміж яких умовно виокремлюють три провідні групи: матеріальні, соціальні та культурні [32, с. 15].

Серед матеріальних викликів, із якими найчастіше стикається українська молодь, – безробіття, відсутність впевненості у майбутньому, низький рівень доходів, залежність від батьків та складнощі з придбанням житла. Хоча в країні існують освітні кредити, доступ до них мають далеко не всі: інформація про такі програми часто недоступна, а сам механізм їх отримання – непрозорий та забюрократизований. Крім того, навіть після здобуття вищої освіти випускники стикаються з проблемою влаштування за спеціальністю. Державні гарантії працевлаштування фактично зведені нанівець, тому молоді люди змушені самотужки шукати роботу ще під час навчання. Проте й у цьому випадку конкуренція на ринку праці дуже висока, і роботодавці віддають перевагу кандидатам з досвідом, а не тим, хто щойно отримав диплом.

З-поміж соціальних труднощів сучасної молоді – втрата віри у майбутнє, відсутність чітких перспектив, проблеми з самореалізацією та почуття відчуження від суспільства. Постійна нестабільність у соціально-політичному житті лише підсилює ці настрої, створюючи атмосферу песимізму та невизначеності. Молодь хоч і залишається однією з найактивніших груп у суспільстві, все ж її енергія часто не знаходить виходу у конструктивному ключі. Багато молодих людей прагнуть бути активними, однак їм важко реалізувати себе в громадському житті через розчарування у політичних структурах та комерціалізацію суспільних процесів [16].

На жаль, нині участь у громадському житті часто зводиться не до бажання щось змінити, а до отримання матеріальної вигоди. Це породжує байдужість, відчуття безсилля та сприяє розвитку соціального протесту, що проявляється у створенні альтернативних молодіжних рухів або субкультур.

Усе це – ознаки того, що держава недостатньо підтримує молоде покоління, залишаючи його сам на сам із викликами сьогодення.

Міграція молодих людей є складовою частиною загального міграційного процесу, а не окремим явищем. Ще в 1990-х рр., після відкриття кордонів, багато українців почали виїжджати за межі країни: спочатку торгували товарами, а згодом знаходили можливість влаштуватися на роботу, що дозволяло отримувати гідний дохід [20]. Сьогодні вже виросло покоління, чії батьки працювали за кордоном і багато хто з молодих людей приєдналися до них, продовжуючи традицію заробітчанства. Таким чином, тимчасові поїздки за кордон часто-густо перетворюються на постійне проживання за межами України всією родиною.

Молодь, як і будь-хто інший, залишається в країні лише тоді, коли бачить тут перспективу. Однак у нинішніх реаліях таких змін на краще практично не спостерігається. Аналізуючи зовнішні та внутрішні детермінанти молодіжної міграції в Україні, Т. Васильців і Р. Лупак узагальнили їх у вигляді схем (див. рис. 2.1 і рис. 2.2).

Рис. 2.1. Зовнішні детермінанти молодіжної міграції в Україні [5]

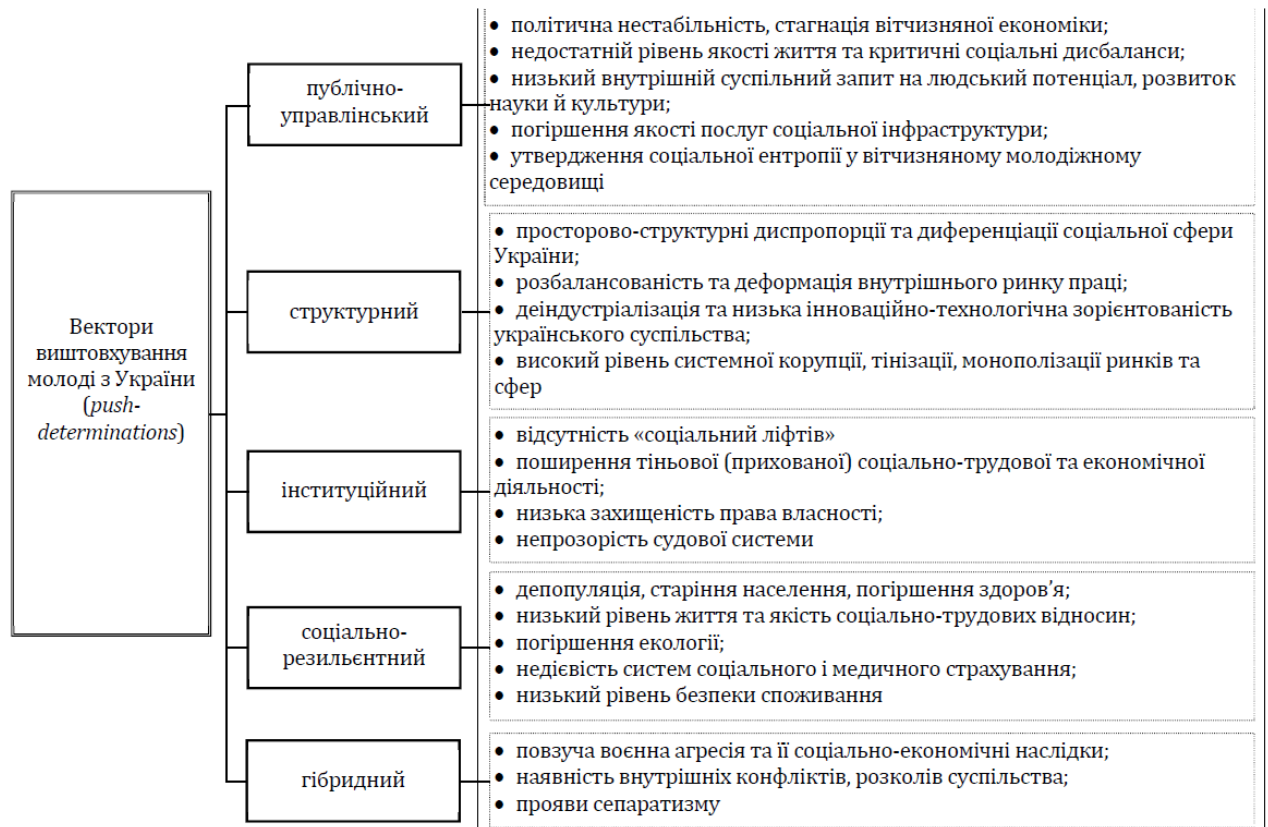

Рис. 2.2. Внутрішні детермінанти молодіжної міграції в Україні [5]

Наразі ситуація на ринку праці в Україні така, що сама праця втрачає свою цінність, особливо кваліфікована. Медики, вчителі, науковці – ті, хто має вищу освіту, – часто опиняються без належної оцінки своєї праці. Витративши роки на навчання, молода людина не знаходить відповідного місця для реалізації своїх знань та умінь.

Причиною цього є неефективна економічна модель держави, яка не дає сигналів про позитивні зміни. Соціальні умови також не приваблюють: низькі зарплати, мізерні перспективи у сфері пенсійного забезпечення та загальний рівень життя змушують молодих людей задуматися про майбутнє і, як наслідок, шукати кращих умов в інших країнах [37].

Ще однією важливою причиною відтоку молоді є стан вітчизняної освіти. В Україні, де економіка незацікавлена у висококваліфікованих кадрах, поступово падає і якість освіти. До того ж система освіти уражена корупцією, що виявляється у продажу дипломів, курсових та дипломних робіт, а також у

відсутності справжньої академічної культури. Все це знижує мотивацію молоді до навчання і знецінюють саму ідею здобуття вищої освіти вдома.

Наслідки міграції молодих українців можна розглядати у двох аспектах: позитивну і негативному. Позитивні наслідки можуть проявлятися тоді, коли молоді люди виїжджають з метою здобути якісну освіту, набутти професійного досвіду, розширити кругозір та пізнати інші культури. Якщо після цього вони повертаються в Україну, то ці знання та навички можуть стати потужним ресурсом для розвитку держави. Такі молоді люди приносять із собою нові підходи, європейські стандарти та прогресивні ідеї, які можуть змінити країну на краще. Вони можуть започатковувати стартапи, реформувати освітню, медичну, економічну сфери, ставати агентами змін [13].

Натомість негативні наслідки мають місце у випадку, коли українська молодь після навчання чи праці за кордоном не повертається додому. Це призводить до «відтоку мізків» – коли з країни виїжджає найбільш активна, освічена та ініціативна частина населення. Втрата таких людей послаблює потенціал держави, оскільки вони могли б бути рушієм інновацій, розвитку громадянського суспільства та модернізації економіки. На жаль, зараз багато молодих українців бачать своє майбутнє не вдома, а за кордоном, бо не мають тут ні гідних умов, ні стабільності, ні перспектив [8].

2.2. Вплив війни на міграційні наміри та дії української молоді

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 р. проблема молодіжної міграції набула особливої актуальності. Частина молодих людей була змушена покинути країну в пошуках безпеки, стабільності та можливостей для продовження освіти або працевлаштування. Інша частина – свідомо обирала життя за кордоном як варіант кращого майбутнього. Таким чином, еміграція молоді стала не лише реакцією на війну, а й виявом довготривалих тенденцій, що формувалися протягом останніх десятиліть.

До війни основними проявами мобільності були трудова та освітня міграція. До лютого 2022 р. трудові мігранти щороку надсилали до України значні суми коштів, що становили близько 8% ВВП країни і стало важливою фінансовою підтримкою для національної економіки. Згідно з даними Національного банку України, у період 2018-2021 рр. українські заробітчани переказали додому понад 54 млрд доларів США [9]. Відтак, кожен третій молодий українець у віці від 20 до 25 років мав бажання виїхати за кордон, хоча б тимчасово, щоб отримати фінансову стабільність, допомогти своїм родинам або накопичити кошти на подальше навчання чи започаткування власної справи.

Протягом 2007-2014 рр. кількість українських студентів, які обрали освіту за межами держави, зростає з 25 до майже 50 тис. А вже у 2019 р. ця цифра збільшилась ще на 54% і сягнула приблизно 78 тис. осіб [7]. Окрім суто економічних мотивів, для багатьох молодих українців виїзд за кордон став можливістю отримати якісну освіту, досвід іншої культури, нові знання та професійні навички. Це дозволяє молоді бути конкурентоспроможною не лише на європейському, але й на світовому ринку праці.

Російська збройна агресія завдала значних руйнувань по всій території України: було знищено тисячі будівель, включно з житлом, школами, університетами, лікарнями та інфраструктурними об'єктами. Велика частина українських земель потрапила під тимчасову окупацію, а життя мирного населення опинилося під загрозою. За офіційними даними ООН у справах біженців, у період лютий 2022 р. – січень 2023 р. в країнах ЄС було зареєстровано понад 7,9 млн українських біженців [44], з них понад 1,8 млн дітей, що виїхали разом з рідними до Польщі, Молдови, Румунії, Чехії, Словаччини та Угорщини [42].

Відтак саме молодь становить значну частину цієї хвилі вимушеної міграції. Порівняння міграційних тенденцій до та під час війни дозволяє глибше зрозуміти зміни, що відбулися в мотивації, масштабах та наслідках еміграції молоді.

За даними Євростату загальна чисельність українських біженців у віці від 14 до 35 років на квітень 2024 р. сягнула майже 1,4 млн осіб (див. рис. 2.3). Більша їх частина перебували в Німеччині, Польщі, Чехії, Іспанії, Італії та Румунії [38].

	Молодь 14–35 років			14–17 років			18–35 років		
	Разом	Ж	Ч	Разом	Ж	Ч	Разом	Ж	Ч
ЄС–27 (без даних з Угорщини), у т.ч.:	1 383 855	827 285	555 715	323 570	146 700	176 680	1 060 285	680 585	379 035
Німеччина	416 985	242 830	173 355	102 750	49 360	53 200	314 235	193 470	120 155
Польща	315 175	196 220	118 955	94 760	38 745	56 015	220 415	157 475	62 940
Чехія	132 130	71 990	60 135	25 430	10 950	14 480	106 700	61 040	45 655
Іспанія	68 040	42 600	25 445	12 580	6 160	6 420	55 460	36 440	19 025
Італія	49 225	34 810	14 385	12 220	6 100	6 120	37 005	28 710	8 265
Румунія	51 550	26 520	25 030	8 110	3 820	4 290	43 440	22 700	20 740

Рис. 2.3. Кількість молодих осіб з України, що користуються тимчасовим захистом в ЄС, станом на квітень 2024 р. [5]

Чи хочете ви емігрувати з України?	Загалом			За віковими групами			
	2021	2023	2024	14–19 років	20–24 років	25–29 років	30–34 років
Ні, я хочу жити в Україні	49%	66%	58%	53%	58%	57%	64%
Можливо, хотіли б попрацювати за кордоном якийсь час, але потім повернулися б в Україну	19%	12%	12%	13%	10%	13%	11%
Можливо, хотіли би навчитися за кордоном якийсь час, але потім повернутися в Україну	8%	6%	7%	15%	10%	4%	3%
Можливо, на деякий час, поки закінчиться війна або активні бойові дії на певній території України	–	6%	9%	6%	10%	12%	9%
Так, я планую це зробити найближчим часом	4%	3%	6%	8%	4%	7%	6%
Так, я шукаю таку можливість	10%	–	–	–	–	–	–
Важко відповісти	11%	6%	7%	6%	9%	7%	7%

Рис. 2.4. Відповіді молоді щодо того, чи хотіли б вони виїхати за межі України (за віковими групами респондентів/ок), 2021-2024 рр. [17, с. 42]

У межах даного дослідження цікавим є аналіз зміни трендів міграційних намірів та дії української молоді, яким можна здійснити, узагальнивши дані опитування молоді, проведеного співробітниками кампанії Info Sapiens за ініціативи Міністерства молоді та спорту України і підтримки ПРООН (EU4Recovery) протягом 2021-2024 рр. Відповідаючи на питання щодо намірів

покинути Україну у 2021 р., 49% респондентів наголошували на бажанні менше залишитись вдома, тоді як у 2023 р. цей показник зріс на 15%, а в 2024 р. знову почав знизився до позначки 58%. Більше за інших, в Україні прагнули залишитися молоді люди віком 30-34 роки (див. рис. 2.4) [17, с. 41].

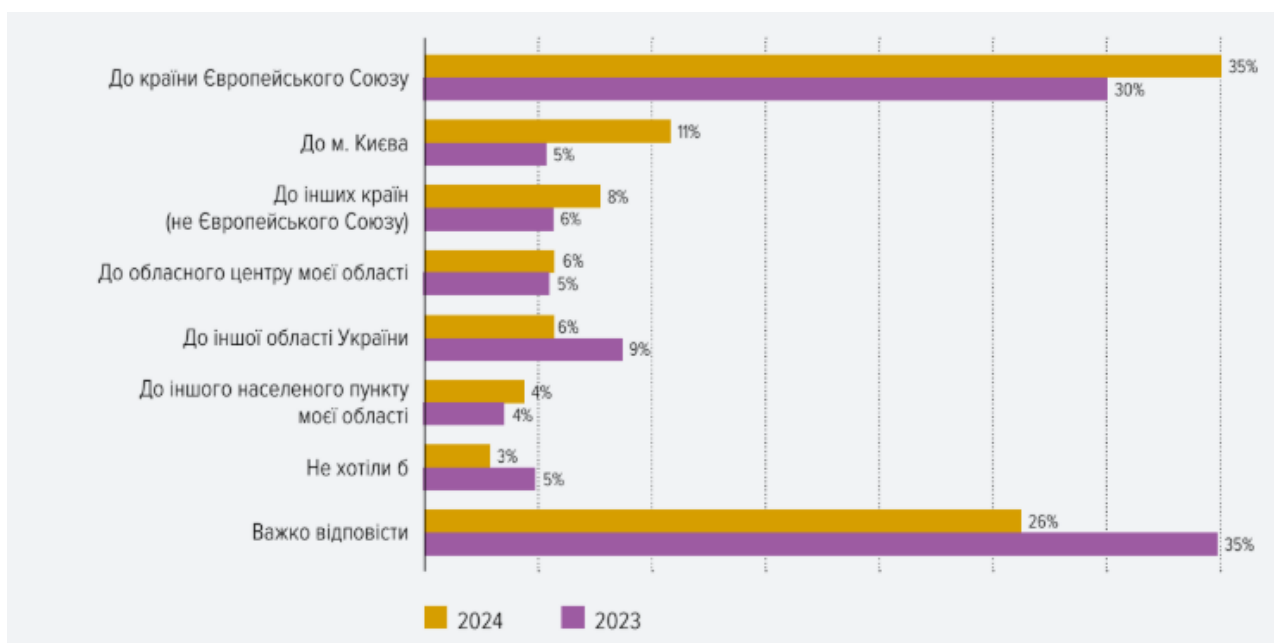

Рис. 2.5. Відповіді молоді щодо того, куди б вони виїхали б зі свого населеного пункту [17, с. 41]

Варто також підкреслити те, що понад третину молоді (35%) обирає саме країни ЄС як майбутній пункт призначення, набагато рідше обирають інші країни, а 26% загалом важко відповісти (див. рис. 2.5) [17, с. 41].

Примітно, що питання безпеки все не є вирішальним для молоді в контексті причин виїзду з країни – 33%, коли бажання заробити (39%) та потреба в кращій роботі (35%) виступають більш пріоритетними (див. рис. 2.6) [17, с. 42].

Серед молоді, яка виїхала за кордон, 42% прагнуть змінити країну проживання, а третина не має таких намірів. При чому у Польщі бажання переїхати найвище – 56% [17]. Слід зазначити, що 32% біженців (чоловіків і жінок порівну) висловлюють бажання повернутися в Україну, що може бути пов'язано зі складністю адаптації та інтеграції в країні перебування. Однак частка тих, хто однозначно прагне повернутися, впала з 66% у 2023 р. до 32% у

2024 р., а тих, хто не хоче, відповідно зросла з 6% до 19%. Чоловіки частіше не планують повертатися (29% проти 13% жінок), тоді як жінки частіше не визначилися (38% проти 25%)[17, с. 44].

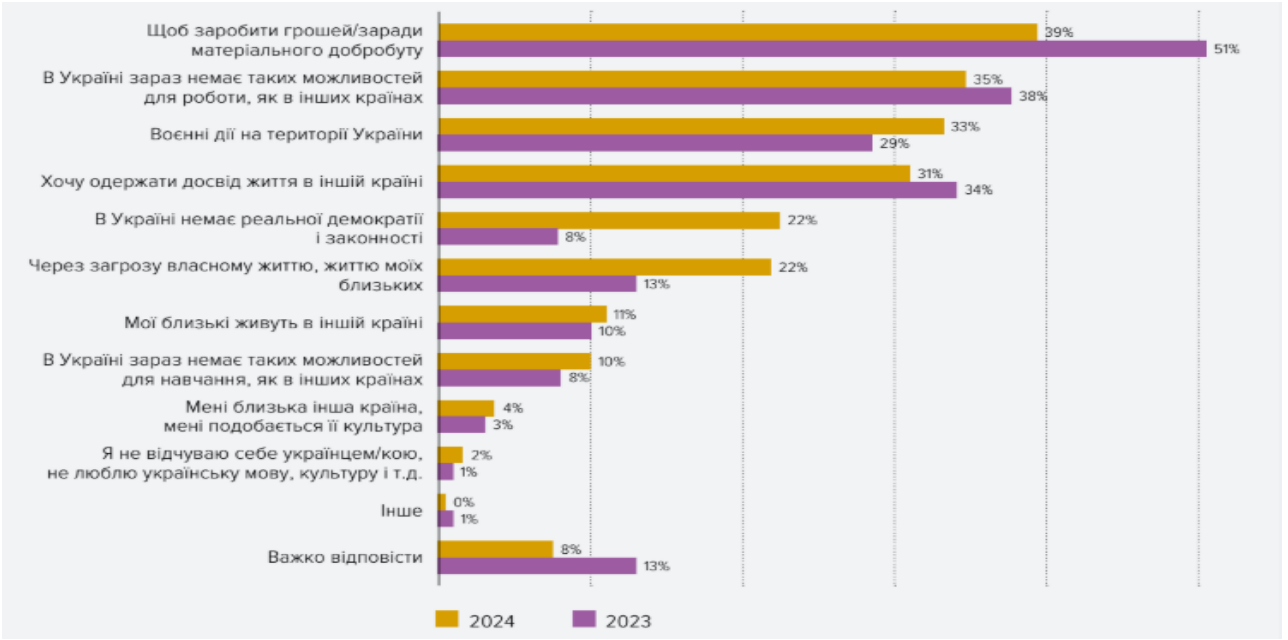

Рис. 2.6. Пріоритетність причин виїзду за кордон для молоді 2023-2024 рр.
[17, с. 42]

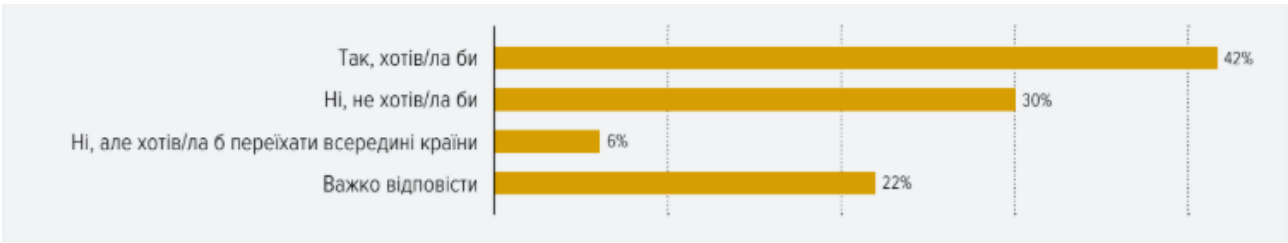

Рис. 2.7. Кількість молодих осіб, що бажають/не бажають змінити країну проживання 2024 р. [17, с. 44].

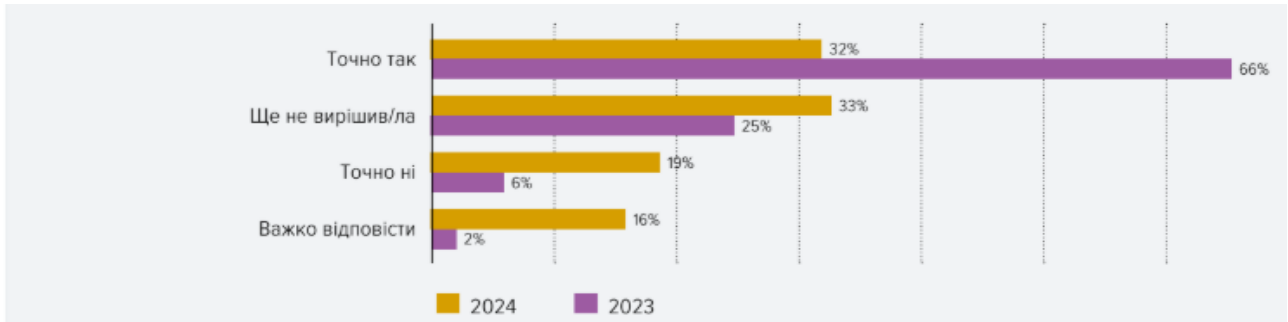

Рис. 2.8. Думки респондентів з приводу повернення в Україну 2023-2024 рр.
[17, с 45]

Більшість тих, хто хоче повернутися, не робитимуть цього скоро, обмежуючись візитами. Проте не варто забувати, що люди схильні до зміни думки, і серед респондентів часто повідомлялось, що вони не один раз змінювали міграційні плани залежно від обставин [17, с. 45-46].

Таблиця 2.1

Порівняння характерних рис міграції молоді до та під час війни

Ознака	До війни	Під час війни
<i>Основна причина виїзду</i>	Економічні фактори (робота, освіта, самореалізація)	Економічні та безпекові фактори (робота, освіта, загроза життю)
<i>Характер міграції</i>	Переважно добровільна, запланована	Також в більшості добровільна та запланована, проте в окремі періоди і на конкретних територіях: вимушена та термінова
<i>Кількість студентів за кордоном</i>	~78 тис. (2019 р.)	Майже 1,4 млн. (2024 р.)
<i>Вплив на економіку</i>	Перекази заробітчан: ~8% ВВП	Втрати освітнього, робочого та наукового потенціалу
<i>Сприйняття міграції</i>	Тимчасова можливість «стати на ноги» та «підзаробити»	Можливість стабільного заробітку, кращих умов життя, можливостей для освіти та самореалізації. Не виключаються безпекові причини

Джерело: розроблено автором

Порівняльний аналіз міграції молоді до та під час війни демонструє трансформацію цього явища, адже повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 р. призвело до ескалації існуючих моделей молодіжної міграції у вимушене переміщення. До війни більшість молодих українців мігрували з економічних причин, зумовлених бажанням знайти роботу та отримати доступ до освіти. Однак після 2022 р., вторгнення призвело до масштабних руйнувань і відсутності безпеки, що спричинило значний рівень масового переміщення, а освітня та професійна мобільність набула, в якомусь сенсі, вимушеного характеру, а еміграція стала не лише індивідуальним вибором, а й масовим

явищем, яке формує нову реальність для країни.

За оцінками, понад 7,9 млн біженців шукали притулку в межах ЄС, причому значну частину з них становить молодь. Станом на квітень 2024 р. вікова група від 14 до 35 років становила 1,4 млн з цих біженців. Цей перехід означає перехід від економічно вмотивованої, часто тимчасової міграції до широкомасштабного вимушеного переміщення. Війна не ініціювала процес міграції, але вона різко прискорила і змінила існуючі тенденції. Дані демонструють, що до війни міграція молоді була стратегічним вибором для розвитку, та після її початку не змінила загальної тенденції, проте підсилило її. Наслідки цієї хвилі міграції вже сьогодні помітні на рівні освіти, науки, ринку праці та демографічного потенціалу. Україна зараз переживає значний відтік молоді, що матиме довгострокові наслідки для демографічної структури, робочої сили та потенціалу післявоєнного відновлення країни. Таким чином, явище міграції молоді під час війни та конфлікту демонструє як стійкість, так і вразливість молодого покоління України перед обличчям геополітичної невизначеності.

Висновки до другого розділу

Інтеграція української молоді в умовах війни є складним, але надзвичайно важливим процесом, який визначатиме не лише майбутнє окремих індивідів, а й стратегічний напрямок розвитку країни загалом. Існують різні визначення молоді. ООН визначає молодь як осіб віком від 15 до 24 років, тоді як в законодавстві України віковий діапазон цієї групи вважається як 14-35 роки. Молодь, характеризується, такими рисами, як самореалізація, активна участь у соціальних змінах, інноваційне мислення та відкритість до нових ідей. Розглядаючи молодь як окрему групу, що переходить від дитинства до дорослого життя, виклики, з якими вона стикається сьогодні, включають інтеграцію на ринку праці, доступ до якісної освіти, соціальне визначення,

забезпечення житлом та незалежне життя. Ця вікова група бере активну участь у волонтерських ініціативах та громадсько-політичних рухах, ініціюючи суспільні перетворення. Низький рівень державної підтримки, недостатнє залучення молоді до процесів прийняття рішень та байдужість до її потреб лише посилюють деструктивні настрої й зумовлюють втрату довіри до майбутнього в Україні. Держава повинна не лише стримувати міграційні потоки, а й стимулювати реінтеграцію молоді через програми підтримки працевлаштування, доступне житло, освітні та культурні ініціативи, спрямовані на укріплення зв'язку молодих людей із Батьківщиною. Особлива увага має бути приділена регіональним програмам, оскільки саме в малих громадах проблема «відтоку молоді» стоїть найгостріше.

До того ж варто відзначити, що частка молоді що бажає повернутись на 2024 р. складала 32%, тоді як у 2023 р. складала 66%, що показує значне зниження бажання молоді повертатись, не дивлячись на те, що 42% висловлювали бажання змінити країну проживання. У свою чергу, цей факт підтверджує вищевикладене твердження.

Узагальнюючи, зазначимо такі позитивні наслідки молодіжної міграції, як: здобуття якісної європейської освіти; отримання цінного міжнародного досвіду роботи та життя; формування нових цінностей, поглядів та ідей, які буду реалізовані в Україні; у разі повернення – посилення внутрішнього потенціалу країни; розвиток підприємництва, освіти, медицини та інших сфер завдяки знанням і досвіду, набутому за кордоном.

Натомість з-поміж негативних наслідків, слід наголосити на таких, як: «відтік мізків» – втрата інтелектуального ресурсу; зменшення кількості кваліфікованої молоді в Україні; скорочення економічно активного населення, що гальмує розвиток країни; зростання демографічної кризи та старіння нації; знецінення інвестицій держави в освіту, адже країна навчає, але не отримує результатів.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ШАНСІВ І РИЗИКІВ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

3.1. Аналіз досвіду зовнішньої вимушеної міграції української молоді

Для глибшого розуміння шансів і ризиків міграції, поряд з узагальненням кількісних досліджень, було здійснено аналіз якісних даних, які було отримано в ході глибинних інтерв'ю 10 молодих мігрантів-українців віком від 14 до 35 років (з них 5 жінок та 5 чоловіків) [10, с. 412] з мігрантами обох статей (програма дослідження та опитувальник представлені в додатках А та Б відповідно). Узагальнення отриманої соціальної інформації дозволило порівняти досвід всіх учасників та виявити закономірності, відмінності у ньому. Транскрипти відповідей інформантів можна побачити в додатку В.

Почнемо з того, що всі учасники мали свої міркування з приводу мотивацій українців до міграції за межі України. Респондентки мали наступні думки з цього питання:

«Я вважаю, що на це повпливав психологічний тиск від постійних обстрілів, загроза життю та здоров'ю та нестабільна ситуація в країні у різних сферах життя» (Ж_1).

«Недостача роботи, психічний стан та хвилювання за свою безпеку» (Ж_3).

Респонденти висловлювались наступним чином:

«Я думаю, що бажання уникнути війни, безпека, економічна нестабільність, а також пошук кращого життя» (Ч_2).

«Через страх майбутнього, тобто переживання за ті проблеми, що будуть після війни» (Ч_3).

«Основними причинами напевно є економічні та політичні. Багато українців хочуть мати кращу роботу, освіту або жити комфортніше.»(Ч_5)

У відповідях опитаних (див. додаток В) можна прослідкувати тенденцію, яка демонструє, що, незалежно від статі, ключовими факторами міграції було визнано війну, економічні проблеми та пошук кращого життя.

З приводу того, який вплив мали події війни на бажання українців мігрувати, респонденти також в більшості зійшлись на думці, що загроза життю спонукає понад усе, проте додавались інші пов'язані фактори:

«Втрата близьких чи велика ймовірність цього, занепокоєння за своє життя»(Ж_1).

«Мені здається багато людей виїхало коли в Україні в них, на жаль, нічого не залишилось. Або фізично, або морально. Коли нічого не тримає – люди йдуть»(Ж_2).

«Загалом звичайно безпекова ситуація. Але я думаю багато хто використовує нагоду війни, грубо кажучи, щоб просто виїхати за кордон»(Ч_4).

Цікавим в ході дослідження виявилось те, що більшість інформантів для переїзду обрала саме Німеччину. Крім того, можна побачити, що більшість учасників дослідження не змінювали країну проживання вже за кордоном, з чого можна зробити припущення, що зазвичай, у мігрантів немає бажання повторювати вже пройдений процес переїзду, і вони схильні залишатись у першій відвіданій країні. Важливо також зазначити, що 8/10 опитаних перетнули межі країни протягом 2022 р., крім того, таке саме число людей зазначило, що переїхали з родиною, або деякими її членами, що відповідає сімейному виду міграції (див. додаток В). Стосовно можливості відвідувати Україну, та впливу її наявності чи відсутності, респонденти не поділяли думок. Одні не відвідували країну після переїзду або не вважали що це хоч якось їх зачепило, деякі в принципі відмовились висловлюватись з цього приводу, інші ж розділились на дві групи; Тих хто висловився позитивно:

«Я здійснила переїзд приблизно в кінці 23-го року, так я мала і маю можливість відвідувати Україну. Протягом, часу коли я переїхала, я ніби подорослішала, якось почала по-іншому дивитися на світ. Ну тобто моє

світобачення, воно змінилось» (Ж_4).

«Я виїхав за кордон в 2022 році. Ні, можливості відвідувати Україну в мене не було. На досвід сама міграція до іншої країни вплинула позитивно» (Ч_1).

Та навпаки, негативно:

«У 2022. Я три місяці була в Польщі і дуже хотіла повернутися в Україну. Коли я все-таки приїхала, та побачила що відбувається в рідному місті, після повернення до Польщі зрозуміла що більше в Україну не повернуся, мене якось дуже відвернуло від неї, особливо від мого міста» (Ж_5).

«Переїхав в 22-му році, поки ще не мав можливості повернутись в Україну. Це створює певну віддаленість» (Ч_2).

Аналіз відповідей також виявив те, що учасники підтримували зв'язки з Україною через свою сім'ю, а також переглядаючи вітчизняні телеграм та ютуб канали, дехто додавав що здійснює донати (див. додаток В).

Необхідно також пам'ятати, що під час міграції неможливо уникнути проблем. Представниці жіночої групи повідомляли наступне:

«З мовним бар'єром» (Ж_1).

«З малооплачуваною роботою. Тим як складно отримати громадянство. З розумінням що ти ніколи станеш як вони, та тим що вони не приймуть до кінця. <...>» (Ж_2).

«Основною проблемою було те, що все було чуже, незнайоме. Був страх невідомого, а незнання мови також на це повпливало<...>» (Ж_4).

«Напевно, для мене було важко прийняти той факт що нас дурять наші співгромадяни, що приїхали сюди раніше. Дуже багато де обманюють, дуже багато кидають на гроші особливо приїжджених. Також напевно я зіштовхнулася з такою проблемою, що нас дуже багато поляків не любить» (Ж_5).

Чоловіча група виділила наступні проблеми:

«Мовний бар'єр, навчання, складнощі з документами, пошук житла» (Ч_2).

«<...> Також тут є дуже багато, скажу так, не найкращих мігрантів, які теж іноді турбують. Вони дуже, неспокійні» (Ч_4).

За результатами проведених глибинних інтерв'ю також зафіксована здебільшого відсутність у опитаних досвіду з дискримінацією та упередженням. Деякі суб'єкти повідомляли про досвід з мігрантами інших національностей:

«Якусь дискримінацію від самих німців я ніколи майже не відчував. Була дискримінація як раз з боку інших мігрантів, але ігнорування в принципі допомогло» (Ч_4).

«Дискримінації не було, але іноді відчувалось упереджене ставлення, стараюсь це не реагувати» (Ч_2).

Лише 2/10 респондентів, а саме ті що мігрували до Польщі, зазначили що стали жертвами дискримінації:

«На моїй роботі це часто відбувається. Коли поляки хворіють вони можуть не прийти на роботу, проте якщо українець захворів, то він і з температурою повинен бути на роботі, довелось відчувати на особистому досвіді. Щодо впоралась, то ніяк. До подібного просто звикаєш» (Ж_5).

«Стикався, на роботі в Польщі за людину не вважали.<...>» (Ч_5).

Водночас, не дивлячись на труднощі, більша частина респондентів, переважно чоловічої статі, відмітила для себе поліпшення освітніх та кар'єрних перспектив:

«Більш ширше дізналася про країну в якій перебувала, познайомилася з мовою і навчилася розмовляти на ній» (Ж_1).

«Позитивно, тут спосіб викладання кращий, ніж в Україні, мені легше вчитися» (Ж_3).

«Майже ніяк. Єдиний плюс напевно, що я вивчила ще одну мову. Кар'єрні перспективи трошечки краще, я закінчила додаткові курси і маю нові можливості для працевлаштування» (Ж_5).

«Загалом добре, але не завжди вдавалося бути присутнім на парах і незвично було з часовим поясом» (Ч_1).

«З'явилися нові можливості, але потрібно починати майже з нуля. Планую продовжити навчання тут» (Ч_2).

«Навчатися легше ніж в Україні, ставлення більш лояльне» (Ч_3).

«<...> я зміг відучитись ще два роки в німецькій гімназії, що допомогло мені вступити у ВНЗ. Та і загалом я вважаю що перспектив в мене тут повно» (Ч_4).

«З приводу освітніх можливостей тільки те, що вивчив нову мову. В кар'єрі краще, навіть в Польщі заробляв касиром більше, ніж у нас їм же платять. Тут насправді отримав більше можливостей ніж мав в Україні» (Ч_5).

Лише дві дівчини відмітили протилежне:

«До цього я дуже хотіла жити і навчатись закордоном, особливо в як на той момент я думала високорозвинених країнах. Приїхавши я зрозуміла що все не так райдужно» (Ж_2).

«Я почала заново, як це сказати, свій освітній шлях, і заново обирала професію яку би хотіла вивчати. З одного боку, більше війна вплинула на затримку мого освітнього процесу, бо я хотіла вступати одразу до університету після школи, але через війну я цього не зробила» (Ж_4).

З переваг перебування за кордоном, інформанти з жіночої групи відмічали:

«Набула нових знань та досвіду, познайомилась з культурою і новими людьми» (Ж_1).

«Я зрозуміла для себе що кожна країна має свої мінуси і перестала ідеалізувати «закордоном»» (Ж_2).

«Тут люди добріші і все більш цивілізовано» (Ж_3).

«Я стала більш сміливішою, не боюсь спробувати щось нове, проживати якийсь новий досвід. Тобто в деяких аспектах це вплинуло на мене досить позитивно» (Ж_4).

«Як я вже згадувала, можливий більший заробіток та немає цілодобового відчуття небезпеки» (Ж_5).

Представники чоловічої групи висловили наступні погляди:

«Безпека, дорослішання, ознайомлення з новою культурою, перспективи на майбутнє, «речі» які робляться від людей, для людей» (Ч_1).

«Насамперед, безпеку, новий досвід, можливості розвитку та ознайомлення з іншою культурою» (Ч_2).

«Загалом рівень життя краще, більше розважальних можливостей, та вибору в магазинах» (Ч_3).

«Все. Типу, все, що зі мною сталося, освіта, навчання, самостійність, нові знайомства, контакти, нові горизонти, новий досвід та світогляд. Я почав відчувати цей світ трішки з іншої перспективи» (Ч_4).

«Окрім безпеки, це знову ж таки вивчення нової мови, і більша самостійність» (Ч_5).

Також, варто згадати про те, що як війна, так і міграція, мають ефект на ментальний стан людини. Під час інтерв'ю, 9/10 опитаних повідомили про депресію, тривожність, стрес та самотність. Крім того, часто згадується посттравматичний розлад, в контексті мимовільної гострої реакції на голосні звуки. Тільки один респондент 15-ти років відповів, що не має скарг на ментальний стан, можна припустити, що це є наслідком відсутності гострих проблем під час його переїзду з батьками та дружнім середовищем у школі, про яке він згадував (див. додаток В).

Протягом аналізу даних, вдалося визначити, що переважна частина учасників дослідження не мала докорів сумнін з приводу того, що покинули Україну, окрім двох респондентів з чоловічої групи (див. додаток В).

У підсумку, кожного респондента було поставлено перед питанням про його або її плани на потенційне повернення в Україну в майбутньому. Загальні результати показали, що п'ятеро опитаних не бажає повертатись взагалі, двоє все ще не впевнені чи варто, і ще двоє планують повернутись, та одна респондентка наразі повернулась із закордону. Варто зазначити, що троє з респондентів були неповнолітніми, віком 14-17 років, а інші семеро мали вік в діапазоні 19-22 роки.

3.2. Рекомендації щодо зміни міграційної політики і можливості повернення молоді

Нинішні обставини, що характеризуються триваючою війною та подальшим етапом відновлення, вимагають комплексної переоцінки існуючої міграційної політики, особливо в частині стимулювання молоді до повернення в Україну. Основним інструментом має стати комплексний підхід, що поєднує соціологічні дослідження, цільові програми підтримки та системні зміни в державній політиці.

Першочерговим завданням є проведення регулярних соціологічних опитувань серед молоді, в тому числі тих, хто залишився в Україні, переїхав в межах країни або виїхав за кордон. Для того, щоб формувати політику на основі реальних даних, важливо з'ясувати наміри, потреби та бар'єри на шляху повернення відповідних суб'єктів. Для молодих людей, які залишилися в Україні, запорукою успішної реінтеграції є забезпечення безпеки, доступної освіти, житла та працевлаштування. Для тих, хто був вимушено переміщений, вкрай необхідна розробка механізмів реінтеграції. Такі механізми повинні включати спрощення вступу до університетів, доступ до іпотечного кредитування житла, підтримку у відкритті бізнесу та психологічну допомогу.

У разі продовження війни необхідно створити умови, які б сприяли поверненню молоді в безпечні регіони. Досягненню цієї мети може сприяти реалізації спеціальних освітніх програм, участь у волонтерських ініціативах, розвиток соціальних зв'язків з діаспорою, поширення інформації про можливості в Україні. У разі припинення бойових дій пріоритетом має стати реєміграція молодих людей до рідних регіонів, де вони зможуть налагодити своє життя. Для вирішення цього питання необхідно впроваджувати програми сприяння відбудові житла, надання пільгових кредитів, виділення грантів для підприємницьких ініціатив, підтримки молодих сімей, у тому числі шляхом збільшення соціальних виплат.

Підвищення якості життя молоді в Україні має розглядатися як

стратегічний пріоритет, оскільки це є основним чинником її повернення. Це включає в себе доступ до якісної освіти, охорони здоров'я, стабільної зайнятості, належного житла та основних соціальних послуг. Розвиток інфраструктури молодіжних центрів має першорядне значення, оскільки забезпечує сприятливе середовище для отримання молодими людьми орієнтирів, здобуття знань та реалізації власних ініціатив.

Необхідно також спрямувати значну частину наявних ресурсів на розвиток співпраці з тими країнами, які дали згоду на прийом українських біженців. Необхідною є розробка спільних програм репатріації, а також надання інформації, підтримки та консультацій після повернення. Крім того, необхідно адаптувати систему освіти до потреб репатріантів, зокрема, шляхом запровадження дистанційного навчання та визнання іноземних документів про освіту.

Очікується, що реалізація цих заходів матиме подвійний вплив: по-перше, це заохотить молодих людей повернутися в Україну; по-друге, ми сподіваємося, що це створить умови для їхньої реінтеграції, яка вважається ключовою для відновлення України. Вкрай важливо, щоб молоді люди стали агентами позитивних змін, а держава повинна забезпечити їм необхідні для цього можливості.

Висновки до третього розділу

Аналіз проведених глибинних інтерв'ю з українськими мігрантами дав змогу отримати важливу інформацію про мотиви, виклики та довгострокові наслідки їхнього переміщення. Висновки насправді є очевидними: війна, економічна нестабільність, прагнення до безпеки та кращих можливостей були основними чинниками міграції. Німеччина у результаті аналізу є найпоширенішим пунктом призначення. Також прослідковується тенденція, що більшість мігрантів вирішують залишитися в країні, де вони спочатку

перебували, замість того, щоб переїхати знову . Це свідчить про те, що вони віддають перевагу стабільності переміщення.

Хоча респонденти повідомили про покращення освітніх і кар'єрних перспектив, вони також зіткнулися зі значними проблемами, зокрема з мовним бар'єром, труднощами соціальної інтеграції, та в деяких випадках дискримінацією на робочому місці – особливо серед мігрантів у Польщі. Зрозуміло, що проблеми з психічним здоров'ям, включаючи тривогу, депресію, і посттравматичний стресовий розлад, були широко поширені, це підкреслює значний психологічний вплив війни та міграції. Думки про наміри повернення в Україну були неоднозначними, половина учасників не висловила жодного наміру повертатися. Це пов'язано з глибоко вкоріненим занепокоєнням щодо безпеки та майбутньої стабільності. Результати свідчать про складний взаємозв'язок факторів мотивації та спонукальних мотивів у прийнятті міграційних рішень, а також про довготривалі соціально-емоційні наслідки переміщення. Майбутні дослідження повинні вивчати довгострокові наслідки для українських мігрантів, зокрема, у зв'язку з інтеграційними траєкторіями та післявоєнною динамікою потенційного повернення мігрантів на батьківщину.

Дослідження дає комплексне розуміння досвіду вимушеної міграції та підкреслює необхідність цілеспрямованих політичних заходів для підтримки переміщеного населення в приймаючих країнах, а також для подолання довгострокових наслідків переміщення, спричиненого війною.

ВИСНОВКИ

Міграція української молоді є складним і багатофакторним явищем, яке формується під впливом таких факторів, як війна, економічна нестабільність, обмежені можливості для самореалізації та прагнення до безпеки. Водночас вона несе в собі як ризики (відтік кваліфікованих кадрів, загострення демографічної кризи, зменшення інвестицій в освіту), так і потенційні вигоди (набуття міжнародного досвіду, формування нових знань і цінностей, які можуть бути використані для розвитку України). Для того, щоб пом'якшити негативні наслідки та оптимізувати позитивні результати, необхідно переглянути міграційну політику з метою врахування вимог молоді та стратегії післявоєнної відбудови.

Першочерговим завданням є систематичне вивчення міграційних процесів за допомогою регулярних соціологічних досліджень. Вкрай важливо, щоб дослідження охоплювали як молодих людей, які залишилися в Україні, так і тих, хто виїхав, з метою отримання всебічного розуміння їхніх мотивацій, намірів повернутися та ключових потреб. Наявність таких даних сприятиме розробці цільових програм реінтеграції, що охоплюють такі сфери, як освіта, працевлаштування, житло та соціальна підтримка.

Очевидно, що військові дії є основним каталізатором масового переміщення; отже, будь-яка політика повернення повинна враховувати два різні сценарії: триваючий характер бойових дій і період після їхнього припинення. У першому випадку необхідно забезпечити безпеку і стабільність у регіонах, де не ведуться активні бойові дії, шляхом розвитку освітніх програм, можливостей працевлаштування та інфраструктури. У другому випадку необхідно створити умови для повернення молоді на звільнені території через відновлення житла, підтримку бізнесу, доступ до якісної медичної та психологічної допомоги.

Підвищення якості життя в Україні слід розглядати як ключовий механізм

стимулювання повернення молодого покоління. Це стосується не лише економічних стимулів, але й розвитку соціальної інфраструктури та подолання бюрократичних бар'єрів.

Окремої уваги потребує питання співпраці з країнами, які прийняли українських біженців. Розробка спільних програм реєміграції є обов'язковою, так само як і надання інформації молоді щодо можливості повернення, а також надання консультативної підтримки з питань працевлаштування, освіти та соціальних гарантій. Крім того, слід активізувати зусилля щодо взаємодії з українською діаспорою з метою підтримання її зв'язків з Україною через освітні, культурні та бізнес-ініціативи.

Важливим аспектом цього процесу є також психологічна реабілітація та соціальна адаптація молоді, яка пережила міграцію. Значна частина цих осіб стикається з такими проблемами, як тривога, депресія, труднощі в адаптації до нового середовища. У відповідь на це держава повинна зробити пріоритетом розвиток програм психологічної допомоги, створення спільнот підтримки та активне залучення молодих людей до громадського життя.

Нарешті, вкрай важливо, щоб молоді люди були визнані активними учасниками процесів прийняття рішень. Це передбачає їх залучення до розробки програм розвитку, підтримку молодіжного лідерства та створення умов для реалізації їхніх ініціатив.

Загалом, реалізація цих заходів сприятиме не лише зменшенню масштабів міграції, а й перетворенню її на ресурс розвитку України. Очевидно, що молодь, яка отримала досвід за кордоном, може стати центральним постачальником інновацій, а її повернення є ключовою умовою успішного відновлення країни. Тому держава зобов'язана створити умови, які сприятимуть безпечному та вигідному поверненню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астахова О. В. Трудова міграція та її соціально-економічні наслідки *Ринок праці та зайнятість населення*. 2012. № 1. С. 8-12. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2012_1_5 (дата звернення: 04.04.2025).
2. Батиченко С., Мельник Л., Уліганець С., Левінськова Н, Вимушена міграція населення у часи повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. Вип. 84. С. 16-19 URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1808670> (дата звернення: 05.04.2025).
3. Біль М., Махонюк О., Попадинець Н. Концепція регулювання міграційної мобільності молоді України в умовах війни. *Журнал Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*. 2022. № 9 (3). С. 44-54. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.9.3.44-54> (дата звернення: 03.04.2025).
4. Блинова О. Прагнення до професійної самореалізації та міграційна готовність сучасної молоді. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2012. Вип. 39 (63). С. 199-204. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2012_39_32 (дата звернення: 03.04.2025).
5. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Сучасні детермінанти актуалізації міграції молоді України та її регулювання: превоєнний контекст. *Академічні візії*. 2023. Вип. 24. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10043117> (дата звернення: 05.04.2025).
6. Вимушені мігранти – соціологічний погляд в гендерному вимірі. *Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту*. Ч. 1. Київ : Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, 2024. 205 с. URL : <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/29/2024-Pyshchulina-EDNANNYA->

[SITE.pdf](#) (дата звернення: 23.03.2025).

7. Війна росії проти України: українські студенти в ЄС. *Профспілка працівників освіти і науки України: офіційний сайт*. 10 серпня 2022. URL : <https://pon.org.ua/novyny/9683-viina-rosii-proty-ukrainy-ukrainski-studenty-v-yes.html> (дата звернення: 28.03.2025).

8. Генералова Ю. В. Вплив міграційних процесів на економічне зростання України. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 4 (58). С. 181-185.

9. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну. *Національний банк України*. URL : https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_q.pdf (дата звернення: 23.03.2025).

10. Докаш В. І., Пірен М. І., Ципко С. Ю., Яремчук С. С., Каралаш Н. Г., Гнатчук О. С., Медіна Т. В., Пержун В. В., Кілей Ю. Г., Якимчук О. В., Ткачук Ю. С. *Соціологія : навч. посіб.* Чернівці : ЧНУ, 2012. 412 с.

11. Дрбохлава Д., Ярошевич М. Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність. Прага : Карлів університет, 2017. 169 с. URL : <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf> (дата звернення: 12.03.2025).

12. Євтух В. Б. Етнічність: енциклопедичний довідник. Київ : Фенікс, 2012. 395 с. URL : https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003733 (дата звернення: 25.03.2025).

13. Западнюк С. Міграції населення України: передумови, динаміка та наслідки розвитку. Київ : Академперіодика, 2011. 240 с. URL : <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/mono/human-migrations.pdf> (дата звернення: 22.03.2025).

14. Зелінська О. М. Сутність міжнародної міграції робочої сили та оцінка сучасного рівня інтеграції України в міждержавний ринок робочої сили. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 16. Т. 2. С. 28-36. URL : <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10148/1/4611->

[Article%20Text-10149-1-10-20201228.pdf](#) (дата звернення: 24.03.2025).

15. Іванюта С. П., Коломієць О. О., Малиновська О. А., Якушенко Л. М. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / за ред. С. П. Іванюти. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. 110 с. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-10/dop-climate-final-5_sait.pdf (дата звернення: 24.03.2025).

16. Каретна О. О. Специфіка та основні характеристики молоді в сучасному суспільстві. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр.* Одеса : Фенікс, 2011. Вип. 43. С. 187-192. URL : <http://hdl.handle.net/11300/1397> (дата звернення: 24.03.2025).

17. Костюченко Т., Волосевич І. Вплив війни на молодь в Україні: дослідження. Київ : Info Sapiens, 2024. 84 с. URL : <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/vplyv-viyny-na-molod-v-ukrayini-2024#> (дата звернення: 24.03.2025).

18. Краузе О. Зовнішня трудова міграція населення України. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 2 (27). С. 26-34 URL : https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/712/2/GEB_2010_v27_No2-O_Krause-External_migration_naselennyaUkrayiny_26.pdf (дата звернення: 22.03.2025).

19. Лютак О. З. Соціально-психологічні детермінанти трудової міграції *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 809-813 URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/196.pdf> (дата звернення: 24.03.2025).

20. Майданік І. П. Українська молодь на ринках праці зарубіжних держав. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. 206 с. URL : <https://idss.org.ua/monografii/Majdanik.rar> (дата звернення: 23.03.2025).

21. Малиновська О. А. Міграція внутрішня. *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла-Ми. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 2009. 790 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_vnutrishnya (дата

звернення: 23.03.2025).

22. Малиновська О. А. Міграція зовнішня (міждержавна). *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла-Мі. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 2009. 790 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_zovnishnya (дата звернення: 23.03.2025).

23. Мульська О. Система моніторингу міграційної мобільності молоді у проекції збереження людського потенціалу: концептуально-методична емпірика. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 38-49. DOI : <https://doi.org/10.31649/ins.2022.3.38.49> (дата звернення: 27.03.2025).

24. Мульська О. П., Бараняк І. Є. Міграційна мобільність молоді Карпатського регіону: пропозиції до вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення регіональної міграційної політики. *Економіка України*. 2021. Т. 64. № 12 (721). С. 71-82. DOI : <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.12.071> (дата звернення: 27.03.2025).

25. Новіченко А. В. Основні підходи до розуміння поняття «міграція». Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 травня 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 154-155. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/74.pdf (дата звернення: 27.03.2025).

26. Пилипченко О. О. Фактори міграції: зміст та класифікація. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. Вип. 1 (68). С. 42-49. URL : <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2414/2887> (дата звернення: 24.03.2025).

27. Позднякова-Кирбят'єва Е. Г. Соціологічний вимір міграційних процесів в сучасному українському суспільстві. *Migration & Law*. 2022. Vol. 2. Issues 1-2. С. 41-56. URL : <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2022-2-1-2-41-56> (дата звернення: 24.03.2025).

28. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент* : наук. журнал. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України 2006. № 2. С. 127-139. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rovenchak_vyznachennia.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

29. Сидорчук О. Г., Панькова О. В. Міграційна політика України в контексті безпеки та збалансованості економічного і соціального розвитку держави. *Ефективність державного управління*. 2022. № 59. С. 85-95. DOI : <https://doi.org/10.33990/2070-4011.59.2019.178421> (дата звернення: 23.03.2025).

30. Скаврон Б. США почали наймасовішу в історії операцію з депортації: фото. *Телевізійна служба новин*. 24 січня 2025. URL : <https://tsn.ua/svit/ssha-pochali-naymasovishu-v-istoriyi-operaciyu-z-deportaciyi-foto-2751831.html> (дата звернення: 10.03.2025).

31. Скрипник А. Як працюють університети на лінії вогню. *Дзеркало тижня*. 19 вересня 2022. URL : <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/jak-pratsjujut-universiteti-na-liniji-vohnju.html> (дата звернення: 24.03.2025).

32. Становище молоді в Україні. Аналітичний звіт складений робочою групою ООН у справах молоді / ред. К. Онгерт, І. Волочевич. Київ : UN Ukraine, 2019. 80 с. URL : <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20укр.pdf> (дата звернення: 11.04.2025).

33. Тарасенко К. М. Понятійно-термінологічна характеристика визначення міграції. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 1 (16). С. 30-38. URL : <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2017/1/4.pdf> (дата звернення: 04.04.2025).

34. Токар В. М., Гбур З. В. Аналіз показників міграції населення: внутрішня та зовнішня. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. DOI : <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-11> (дата звернення: 10.03.2025).

35. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Українська енциклопедія, 1998. 744 с. URL : <https://leksika.com.ua/13141219/legal/migratsiya> (дата звернення: 10.03.2025).

36. Чернописька Х. В. Сучасні концептуальні підходи до вивчення міграційних процесів у соціологічному дискурсі. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки*. 2016. Т. 21. Вип. 1 (24). С. 91-98. DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2016.1\(24\).78173](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2016.1(24).78173) (дата звернення: 10.03.2025).

37. Якубова А. С. Система принципів реалізації права молоді на працю. *Актуальні проблеми права: теорія і практика : збірник наукових праць*. 2012. № 25. С. 630-637. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2012_25_80 (дата звернення: 10.03.2025).

38. Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data. Eurostat. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm_custom_13491076/default/table?lang=en (accessed: 10.05.2025).

39. Global Migration in the 21st Century: Navigating the Impact of Climate Change, Conflict, and Demographic Shifts. *World Bank Group*. 29 June 2023. URL : <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/12/11/global-migration-in-the-21st-century-navigating-the-impact-of-climate-change-conflict-and-demographic-shifts> (accessed: 24.03.2025).

40. International Migration Outlook 2023: report. Paris : OECD Publishing, 2023. 406 p. DOI : <https://doi.org/10.1787/b0f40584-en> (accessed: 10.11.2024).

41. International Organisation for Migration. What is Migration? *IOM UN Migration*. URL : <https://wmr-educatorstoolkit.iom.int/module-1-what-is-migration-resources> (accessed: 05.11.2024).

42. Nazarenko Y. Education of Ukrainian refugees abroad. *Cedos*. 29 June 2022. URL : <https://cedos.org.ua/en/researches/education-of-ukrainian-refugees-abroad-february-24-june-20/> (accessed: 26.03.2025).

43. Rosenblum Marc R. The Political Determinants of Migration Control: A

Quantitative Analysis. *Migraciones internacionales*. 2003. Vol. 2 No. 1. URL : https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1665-89062003000100007 (accessed: 20.03.2025).

44. Ukraine Refugee Situation. *Operation Data Portal*. URL : <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed: 28.03.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРОГРАМА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження

З'ясувати особливості міграційних намірів молоді, виявити чинники, що впливають на рішення про переїзд, та проаналізувати виклики з якими зіткнулись реципієнти.

Об'єкт дослідження

Молодь віком 14–35 років (чоловіки та жінки), яка вже має досвід міграції.

Предмет дослідження

Чинники, що формують міграційні наміри молоді, з урахуванням гендерних відмінностей.

Завдання дослідження

1. Визначити основні причини міграційних намірів серед молоді.
2. Порівняти пріоритети чоловіків та жінок у процесі прийняття рішення про переїзд.
3. Виявити виклики пов'язані з міграцією.
4. З'ясувати, чи гендерні ролі впливають на адаптацію в новому середовищі.

Метод дослідження

Глибинні інтерв'ю – дозволяють розкрити суб'єктивні мотиви, емоційні аспекти та деталі досвіду респондентів.

- Вибірка: 10 інтерв'ю (рівномірно за статтю).
- Критерії відбору: вік, стать, наявність міграційного досвіду.
- Питання: відкриті.

Логічний аналіз понять:

Глибинне інтерв'ю – це якісний метод дослідження, у якому інтерв'юєр детально розбирає думки, досвід і мотивацію респондента через відкриті питання.

Молодь – соціально-вікова група, яка об'єднує людей у віковому діапазоні 14-35 років.

Економічні чинники – об'єктивні умови (зарплати, рівень безробіття, вартість життя тощо), які впливають на рішення людей, зокрема щодо міграції.

Політичні чинники – чинники, пов'язані з державною політикою (візова система, закони про міграцію, стабільність влади), які сприяють або перешкоджають переїзду.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Вступна частина(орієнтовно 2-3 хв.)

Мета: Встановити контакт, пояснити умови інтерв'ю.

Вступ: Доброго дня, дякую що погодились взяти участь у дослідженні. Воно присвячено дослідженню вашого міграційного досвіду, і ваша відповідь нам дуже допоможе. Інтерв'ю є суто анонімним та триватиме близько 15 хвилин. Ви можете відмовитися від відповіді на будь-яке питання. Ви готові починати?

2. Блок питань

1. На Вашу думку, що спонукає українців міркувати про необхідність виїхати за межі країни?
2. Як події війни вплинули на бажання українців виїхати за кордон?
3. В якій країні ви зараз перебуваєте?
4. Чи змінювали ви країни проживання під час міграції? З чим це було пов'язано?
5. Розкажіть, у якому році ви здійснили переїзд, та чи мали ви можливість відвідувати Україну і повертатись закордон? Як це вплинуло на ваш досвід?
6. Ви переїжджали самостійно чи з родиною?
7. В який спосіб Ви підтримуєте зв'язки з Україною?
8. З якими проблемами ви зіштовхнулися після прибуття в приймаючу країну?
9. Чи стикалися ви з проявами дискримінації або упередженнями по відношенню до українських мігрантів? Якщо так, то як ви з цим впоралися?
10. Як міграція вплинула на ваші освітні чи кар'єрні перспективи?
11. Як досвід війни та міграції вплинув на ваш емоційний стан?
12. Чи відчували ви докори сумління через те, що виїхали з України?
13. Які позитивні сторони міграції для Вас особисто Ви б відмітили?
14. Чи плануєте ви повернутися в Україну в майбутньому? Чому?
15. Означте, будь-ласка, ваш вік і стать.

3. Заключна частина

Мета: Подяка, можливість додати коментар.

Заключне слово: Дякую за ваш час! Чи хочете щось додати до теми?

Додаткові інструменти: Аудіозапис(з дозволу респондента), платформа для проведення он-лайн конференцій Zoom.

Транскрипти глибинних інтерв'ю

Запитання	№	Відповіді опитаних	
		Жінки	Чоловіки
1. На Вашу думку, що спонукає українців міркувати про необхідність виїхати за межі країни?	1	Я вважаю, що на це повпливав психологічний тиск від постійних обстрілів, загроза життю та здоров'ю та нестабільна ситуація в країні у різних сферах життя	Загалом, зараз війна змушує Українців замислюватися про виїзд, а також можливість інтегруватися у мирні та процвітаючі країни.
	2	Переважило бажання пошуку нового життя і безпеки	Я думаю, що бажання уникнути війни, безпека, економічна нестабільність, а також пошук кращого життя
	3	Недостача роботи, психічний стан та хвилювання за свою безпеку.	Через страх майбутнього, тобто переживання за ті проблеми що будуть після війни.
	4	Мені здається, що зараз найпершим чинником є війна, дехто планує свої освітні можливості за кордоном. І зараз користуються тим, що є така можливість навчатися за кордоном. Хтось їде на заробітки, так як зараз в країні дуже тяжка ситуація з тим щоб себе забезпечити. Також дехто просто хоче чогось нового в своєму житті, якісь нові виклики, перспективи.	У свій час, я переїхав з міркувань того, що у Європі в будь-якому випадку буде ліпша освіта, ліпший рівень життя і т.д. І одна з причин, чому я та здебільшого моя мати, були за ідею переїхати, полягала в тому, що тут ми просто могли знайти краще життя, грубо кажучи. Загалом я думаю, що більшість українців думають так само, що тут в будь-якому разі буде більше перспектив.

		В кожного, в принципі, по-різному.	
	5	Мені здається це через те, що в Україні нема майбутнього, і в період війни це якось більше видно. На мою думку, причиною є те, що в нас нема де працювати та дуже мізерні зарплати. Особливо це видно якщо маєш досвід роботи закордоном. Є розуміння, що там, ти можеш заробляти 50,000 грн а потім повертаєшся в Україну, і бачиш наскільки маленькі українські зарплатні, та розумієш що за такі кошти, жити в Україні дуже складно, особливо якщо винаймаєш житло.	Основними причинами напевно є економічні та політичні. Багато українців хочуть мати кращу роботу, освіту або жити комфортніше.
2. Як події війни вплинули на бажання українців виїхати за кордон?	1	Втрата близьких чи велика ймовірність цього, занепокоєння за своє життя.	Я думаю, почалось з перших ракетних ударів по цивільним, щоденний страх за своє життя та життя рідних. Це спонукає людей замислюватись про виїзд за кордон, а також інформація, що країни приймають українців
	2	Мені здається багато людей виїхало коли в Україні в них, нажаль, нічого не залишилось. Або фізично, або	Люди тікали від обстрілів, втратили домівки, роботу, та намагалися захистити себе в іншій країні.

		морально. Коли нічого не тримає - люди їдуть.	
	3	-	Бо війна це загроза для свого життя та життя сім'ї, тому люди й тікали.
	4	Я думаю, що багато хто поїхав за кордон через знищення своєї домівки, загрозу життю, депресивний стан. Їх нічого тут більше не тримає, тобто все що в них було, все про що вони думали, планували, надіялися, все воно зараз знищене, і у них в принципі немає такого вибору, чи залишатися в Україні чи їхати за кордон. Деякі також покидають країну в контексті якоїсь економічної кризи, коли стає тяжко себе забезпечувати. Декому просто, ну "по кайфу".	Загалом звичайно безпекова ситуація. Але я думаю багато хто використовує нагоду війни, грубо кажучи, щоб просто виїхати за кордон.
	5	Ну напевно я буду казати саме за себе. У мене батьки хотіли приїхати сюди, я якось звикла вже до війни, мені загалом там в Україні все влаштовувало, на мене якось війна не дуже впливала, щоб я хотіла поїхати за кордон. Тому я навіть не знаю які причини можуть бути в інших.	Я думаю що коли почалась війна, першою думкою людей було поїхати, та і зараз напевно. Люди переживають за свою безпеку, та і в принципі страшно жити під обстрілами, тож це зрозуміло. Я так само в свій час поїхав.

3. В якій країні ви зараз перебуваєте?	1	Німеччина.	На даний момент я повернувся до України, та невдовзі знову поїду до Німеччини.
	2	Україна.	Німеччина.
	3	В Словаччині.	Люксембург.
	4	Зараз я перебуваю в Німеччині.	в Німеччині.
	5	У Польщі.	Зараз живу в Латвії.
4. Чи змінювали ви країни проживання під час міграції? З чим це було пов'язано?	1	Ні.	Під час міграції я не змінював країну, хіба що повернувся назад.
	2	Так, була в пошуку кращого життя, для себе і для родини, думала що якщо поїду в кращу країну то і мені стане краще.	Я не змінював країну проживання під час еміграції.
	3	Ні, не змінювала	Не змінював.
	4	Не змінювала	В Німеччині перебуваю виходить, скоро буде 6 років. І я більше нікуди не їздив. Єдине, що я мігрував в середні країни.
	5	Ні, я більше не виїжджала нікуди.	Спочатку я поїхав жити до Польщі, але через рік я переїхав до Латвії. Я там знайшов роботу в ІТ, через знайомих.
5. Розкажіть, у якому році ви здійснили переїзд, та чи мали ви можливість відвідувати Україну і повертатись закордон? Як це вплинуло на ваш досвід?	1	В 2022. Такої можливості не мала.	Я виїхав за кордон в 2022 році. Ні, можливості відвідувати Україну в мене не було. На досвід сама міграція до іншої країни вплинула позитивно.
	2	Я виїхала ще до війни, в 21 році, і не була в Україні аж до 23 року, після того я повернулась назад в	Переїхав в 22-му році, поки ще не мав можливості повернутись в Україну. Це створює певну віддаленість.

		Європу до початку 24 року.	
	3	В 2022 році. Не відвідувала Україну.	Переїхали ми у квітні 2022 року, до України я не повертався. Та не думаю що це на мене якось сильно вплинуло, мені комфортно і тут.
	4	Я здійснила переїзд приблизно в кінці 23-го року, так я мала і маю можливість відвідувати Україну. Протягом, часу коли Я переїхала, Я ніби подорослішала, якось почала по-іншому дивитися на світ. Ну тобто моє світобачення, воно змінилось.	Я переїхав у 2019 році. І так, з самого початку я мав можливість відвідувати територію України. Я навіть двічі це робив. Якщо мені не зраджує пам'ять, то після мого переїзду одразу ж майже почалась корона. Це був жорсткий локдаун, тому, виїхати за межі країни було майже неможливо. Але можливості відвідати Україну знову - полегшили мені процес адаптації. Я б з задоволенням приїхав ще, якби мав можливість
	5	У 2022. Я три місяці була в Польщі і дуже хотіла повернутися в Україну. Коли я все таки приїхала, та побачила що відбувається в рідному місті, після повернення до Польщі зрозуміла що більше в Україну не повернуся, мене якось дуже відвернуло від неї, особливо від	Я переїхав у лютому 2022 року, майже одразу після початку повномасштабної війни. З того часу я двічі відвідував Україну, поки була можливість звичайно. На мій досвід міграції це в принципі ніяк не впливало.

		мого міста.	
6. Ви переїжджали самостійно чи з родиною?	1	З родиною.	Самостійно
	2	Самостійно, потім з родиною.	З родиною
	3	Переїхали разом з родиною.	З родиною
	4	Переїжджала з родиною	Я переїхав зі своєю матір'ю.
	5	Ми переїхали усією сім'єю	Я переїхав сам.
7. В який спосіб Ви підтримуєте зв'язки з Україною? (наприклад сім'я, новини)	1	-	Через месенджери, а також інколи через новинні канали
	2	Повернулась і живу в Україні. До цього постійно дзвонила і читала новини.	Спілкуюсь з рідними онлайн, слідкую за новинами, а також дивлюсь українські шоу.
	3	Тримаю зв'язок з сім'єю через інтернет, дивлюся українські новини, спілкуюся з друзями онлайн.	Особисто я нічого такого не роблю, але батько займається волонтерством та донатить.
	4	Найперше це через сім'ю, бо у мене частина сім'ї залишилась в Україні, і також через новини.	Усіма можливими методами. Тобто, активно підтримую зв'язок з моїми бабусею та дідусем, читаю новини, дивлюся україномовні ютуб-канали, читаю українські новинні газети, телеграм-канали, тощо. Не знаю, чи якісь донати можна враховувати за зв'язки, але теж буває, закидаю.
	5	Я підтримую зв'язок з Україною через мого дідуся він залишився в моєму рідному місті, а	Я щодня спілкуюся зі своєю сім'єю, також слідкую за телеграм каналами та доначу

		також через телеграм канали.	
8. З якими проблемами ви зіштовхнулися після прибуття в приймаючу країну?	1	З мовним бар'єром.	Проблема була в мовному бар'єрі, а також самотності.
	2	З малооплачуваною роботою. Тим як складно отримати громадянство. З розумінням що ти ніколи станеш як вони, та тим що вони не приймуть до кінця. Більшість спілкується з людьми яких знає і дуже складно вписатись в це.	Мовний бар'єр, навчання, складнощі з документами, пошук житла.
	3	Найбільшою проблемою було незнання мови, важко спілкуватися і знаходити друзів.	Не знав мову.
	4	Основною проблемою було те, що все було чуже, незнайоме. Був страх невідомого, а незнання мови також на це впливало. Так як до того, Я ніколи не вивчала німецької мови і тому було дуже страшно, і була тривога що нічого не вдасться, і боялась зробити щось не те, ну в основному.	Я ще у році 2016 почав вивчати німецьку мову, вивчив її десь приблизно до рівня А2, але все одно, проблеми з мовою були. Було дуже багато проблем з бюрократією Також тут є дуже багато, скажу так, не найкращих мігрантів, які теж іноді турбують. Вони дуже, неспокійні.
	5	Напевно, для мене було важко прийняти той факт що нас дурять наші співгромадяни, що приїхали сюди раніше. Дуже багато де	З початку звичайно проблема була в мові, але якщо польську я вчив до цього, то латиську було вже складніше. Пошук житла теж був

		обманують, дуже багато кидають на гроші особливо приїжджих. Також напевно я зіштовхнулася з такою проблемою, що нас дуже багато поляків не люблять.	проблемою, оскільки варіантів було небагато. Крім того, перші місяці було дуже складно в плані відчуття самотності.
9. Чи стикалися ви з проявами дискримінації або упередженнями по відношенню до українських мігрантів? Якщо так, то як ви з цим впоралися?	1	Ні, не стикалась.	Деякі люди не дуже добре відносились до українців через їх досвід з іншими мігрантами, але таких людей було мало і з ними я майже не зустрічався.
	2	Не впевнена що можу відповісти.	Дискримінації не було, але іноді відчувалось упереджене ставлення, стараюсь це не реагувати.
	3	Ні, поки що не стикалася з дискримінацією.	З дискримінацією не стикався, швидко подружився з однокласниками.
	4	Ні я не стикалася	Якусь дискримінацію від самих німців я ніколи майже не відчував. Була дискримінація як раз з боку інших мігрантів, але ігнорування в принципі допомогло.
	5	На моїй роботі це часто відбувається. Коли поляки хворіють вони можуть не прийти на роботу, проте якщо українець захворів, то він і з температурою повинен бути на роботі, довелось відчувати на особистому досвіді. Щодо впоралась, то	Стикався, на роботі в Польщі за людину не вважали. В Латвії краще на роботі в цьому плані, бо працюю з українцями і на українців. Та і загалом майже нічого не чую в свій бік.

		ніяк. До подібного просто звикаєш.	
10. Як міграція вплинула на ваші освітні чи кар'єрні перспективи?	1	Більш ширше дізналася про країну в якій перебувала, познайомилася з мовою і навчилася розмовляти на ній.	Загалом добре, але не завжди вдавалося бути присутнім на парах і незвично було з часовим поясом.
	2	До цього я дуже хотіла жити і навчатись закордоном, особливо в як на той момент я думала високорозвинених країнах. Приїхавши я зрозуміла що все не так райдужно.	З'явилися нові можливості, але потрібно починати майже з нуля. Планую продовжити навчання тут
	3	Позитивно, тут спосіб викладання кращий, ніж в Україні, мені легше вчитися.	Навчатися легше ніж в Україні, ставлення більш лояльне.
	4	Я почала заново, як це сказати, свій освітній шлях, і заново обирала професію яку би хотіла вивчати. З одного боку, більше війна вплинула на затримку мого освітнього процесу, бо я хотіла вступати одразу до університету після школи, але через війну я цього не зробила.	Освіта, була найважливішим ділом для мене. Я знайшов спеціальний фонд, який спеціалізується на допомозі мігрантам. Завдяки ним я зміг відучитись ще два роки в німецькій гімназії, що допомогло мені вступити у ВНЗ. Та і загалом я вважаю що перспектив в мене тут повно.
	5	Майже ніяк. Єдиний плюс напевно, що я вивчила ще одну мову. Кар'єрні перспективи трошечки краще, я закінчила додаткові курси і маю нові	З приводу освітніх можливостей тільки те, що вивчив нову мову. В кар'єрі краще, навіть в Польщі заробляв касиром більше, ніж у нас їм же платять. Тут насправді

		можливості для працевлаштування.	отримав більше можливостей ніж мав в Україні.
11. Як досвід війни та міграції вплинув на ваш емоційний стан?	1	Позитивно. Хоча занепокоєння за близьких не зникає.	Спочатку негативно, відсутність спілкування, нове місце та повна самота стала перепорою у 6 місяців, потім емоційний стан пішов вгору у зв'язку з адаптацією та придбанням знайомих та друзів.
	2	Мій емоційний стан, як би іронічно не звучало, в поганому стані. ПТСР ніколи не пройде та залишиться зі мною на все життя. І розуміння того, що я все життя буду “дьоргатись”, боятись випустити телефон з рук, та навіть бути біля вікна - це страшно.	Була тривога, стрес, бо адаптація нелегка, але з часом стало легше та з'явилося більше впевненості.
	3	Війна і переїзд викликали багато стресу, іноді відчуваю себе самотньою.	Ніяк не вплинув.
	4	Після війни, і особливо після міграції, я стала більш тривожною та депресивною	Не можу сказати нічого хорошого. Якщо дивитися на міграцію окремо, то вона по мені майже ніяк не вдарила. Пережив саму міграцію, я доволі таки спокійно. Проте я згадую той день, коли почалась війна, я не знав що казати. Я просто в це не вірив. Та і

			загалом, думав, що це кінець світу, я проходив як ошалілий цілий день. Я не розумів, де я знаходжусь. Зараз я б сказав, що я почуваюся більш спокійно до цієї теми.
	5	Як напевно і для всіх мігрантів. Період адаптації складний був. Крім того неповага поляків та навіть своїх же не додають кращого. Та посттравматичний синдром дуже обтяжує, я досі боюсь голосних звуків.	Спочатку звичайно було морально складно, але з часом я звик, знайшов роботу і коло спілкування і стало краще.
12. Чи відчували ви докори сумління через те, що виїхали з України?	1	Ні.	Іноді так.
	2	Ні, не відчувала.	Так, особливо на початку
	3	Ні, я розумію, що це було необхідно для моєї безпеки.	Не відчував
	4	Так, бувало часом, що мене мучило сумління через те що я виїхала з України.	Я, скажімо так, ні разу не стидався цього, чи якимось, вагався, коли переїжджав
	5	На початку так, коли я хотіла повернутись. Назараз вже ні, як я вже казала, мене якимось відвернуло від України.	Насправді ні. Враховуючи що зараз відбувається, я вчасно виїхав.
13. Які позитивні сторони міграції для Вас особисто Ви б відмітили?	1	Набула нових знань та досвіду, познайомилась з культурою і новими людьми.	Безпека, дорослішання, ознайомлення з новою культурою, перспективи на майбутнє, «речі» які робляться від людей, для людей.
	2	Я зрозуміла для себе що кожна країна має	Насамперед, безпеку, новий досвід, можливості

		свої мінуси і перестала ідеалізувати «закордоном».	розвитку та ознайомлення з іншою культурою
	3	Тут люди добріші і все більш цивілізовано.	Загалом рівень життя краще, більше розважальних можливостей, та вибору в магазинах.
	4	Я стала більш сміливішою, не боюсь спробувати щось нове, проживати якийсь новий досвід. Тобто в деяких аспектах це вплинуло на мене досить позитивно.	Все. Типу, все, що зі мною сталося, освіта, навчання, самостійність, нові знайомства, контакти, нові горизонти, новий досвід та світогляд. Я почав відчувати цей світ трішки з іншої перспективи.
	5	Як я вже згадувала, можливий більший заробіток та немає цілодобового відчуття небезпеки.	Окрім безпеки, це знову ж таки вивчення нової мови, і більша самостійність.
14. Чи плануєте ви повернутися в Україну в майбутньому? Чому?	1	Ні. Бо не має чіткої перспективи в теперішньому і майбутньому, з війною чи без. Інші країни надають кращі умови життя в медичній, освітній та інших сферах.	Не хотілося б. Якщо не брати до уваги війну, в Україні надто багато мінусів, починаючи з відсутності перспектив для молоді, закінчуючи корупцією та байдужим ставленням держави до людей.
	2	Я планувала і повернулась. Там мене нічого не тримало і я знала, що працювати прибиральницею як мене вже хотіли відправляти - не для мене.	Так, якщо війна припиниться.
	3	Так, планую повернутися, бо	Я б не дуже хотів, але як батьки скажуть.

		Україна – мій дім	
	4	Не можу сказати, чи планую чи ні. Поки я не знаю, живу ,можна так сказати, теперішнім днем	Мабуть що так, коли це все скінчиться. Але не знаю точно, коли.
	5	Ні, не планую. Максимум в гості до родичів	Можливо коли закінчиться війна, але я буду дивитись по ситуації, бо враховуючи сучасний стан країни, перспектив вдома я не бачу.
15. Означте, будь-ласка, ваш вік.	1	19 років	21 рік
	2	21 рік	17 років
	3	15 років	14 років
	4	19 років	22 роки
	5	20 років	22 роки